

The Royal
Norwegian Society
of Sciences and
Letters

A letter by
the Sami missionary
Thomas von Westen
dated 1718

Liv Helene Willumsen
Randi Hege Skjelmo

Skrifter nr. 1-2017

THE ROYAL NORWEGIAN SOCIETY OF SCIENCES AND LETTERS

Editor

Kristian Overskaug,
The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters,
Elvegata 17, 7012 Trondheim

Co-editor

Merete Røskraft,
The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters,
Elvegata 17, 7012 Trondheim

e-mail: post@dknvs.no
URL: <http://www.dknvs.no>

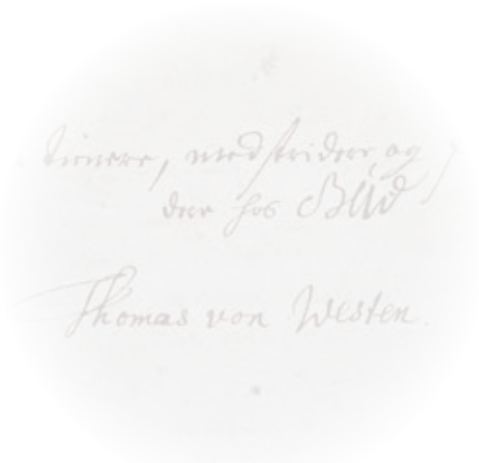
Editorial Board

Medicine/Biology	–	Helge Reinertsen
Chemistry/Geology	–	Tore Prestvik
Physics/Mathematics	–	Helge Holden
Technology	–	Harald Øye
Philosophy/Religion/Psychology	–	Peder Borgen
History/Social sciences	–	Asbjørn Aase
Litterature/Languages/Art	–	Jan Ragnar Hagland

Comments regarding accepted manuscripts, order of reprints, subscriptions etc.
should be sent to the Publisher.

**A letter
by the Sami missionary
Thomas von Westen
dated 1718**

Liv Helene Willumsen
and
Randi Hege Skjelmo

Editor DKNVS Skrifter Kristian Overskaug
Co-editor Merete Røskaft

© DKNVS, Trondheim 2017

ISBN 978-82-93175-42-1 Printed

ISBN 978-82-93175-43-8 Web

ISSN 0368-6310

Photos: Stig Brøndbo, UiT The Arctic University of Norway

Layout and production: Skipnes Kommunikasjon AS

It must not be copied from this book beyond what is permitted under the provisions of law on copyright to intellectual property and agreements concerning copying signed with Kopinor.

Content

Summary	7
A letter by the Sami missionary Thomas von Westen dated 1718	9
Short biography.....	10
Methodological approaches	11
The letter	12
The letter by Thomas von Westen as a source to knowledge	13
The Organiser	15
Establishing mission districts	17
The Educator	17
Schools, teaching staff and Seminars in Trondheim	19
Which conditions made these achievements possible for von Westen	20
The Scientist	21
Conclusion	22
Notes	23
Facsimile of Thomas von Westen's letter	25
Transcript of Thomas von Westen's letter – Thomas von Westens brev av 1718	51
The authors.....	74

A letter by the Sami missionary Thomas von Westen dated 1718

Liv Helene Willumsen and
Randi Hege Skjelmo

Summary

This article deals with a 1718 letter by Thomas von Westen which is addressed to the Mission Collegium in Copenhagen. The aim of the article is to approach the letter from two methodological perspectives. Firstly, we want to use discourse analysis to examine linguistic devices which impact upon the thematic issues. Secondly, we want to use a morphogenetic approach to give a context to von Westen's letter. Thomas von Westen was the founder of the Finnmark mission in Norway as well as the first seminars for training missionaries, catechists and teachers in Trondheim. His work as organizer, educator and scientist is highlighted.

The article sheds light on an interesting phase of church history and educational history in Denmark-Norway, as Thomas von Westen was directly appointed to his position in 1716 by the Missionary Collegium in Copenhagen. The letter shows a forceful and dedicated person in the middle of his life's huge enterprise.

Dr. Liv Helene Willumsen

Professor

Department of Archeology, History, Religious Studies and Theology

University of Tromsø

9037 Tromsø

Norway

Liv.Willumsen@uit.no

www.livhelenewillumsen.no

Dr. Randi Hege Skjelmo

Associate Professor

Department of Education

University of Tromsø

9037 Tromsø

Norway

Randi.Skjelmo@uit.no

A letter by the Sami missionary Thomas von Westen dated 1718

Liv Helene Willumsen and
Randi Hege Skjelmo

Therefore, as I now am, in the name of Jesus, on my journey to finmark [sic] in order to comply with God's grace what the great Shepherd and You, His Faithful Servants have commanded me to do, I will now humbly leave a report on the godly institutions of the High Collegium as of this present time.

The aim of this article is to approach a letter written by Thomas von Westen using two methodological perspectives. The actual letter consists of 25 handwritten pages and is preserved in the National Archives of Denmark, The Archives of Mission Collegium. The authors of this article have discovered this letter, previously unpublished, and have photographed and transcribed the entire letter. Firstly, we want to use discourse analysis to examine linguistic devices which impact upon the thematic issues. Secondly, we want to use a morphogenetic approach to give a context to von Westen's letter.

Thomas von Westen was the founder of two seminars for training missionaries and teachers in Trondheim: Seminarium Scholasticum and Seminarium Domesticum. He was appointed by the Mission Collegium in Copenhagen as head of Seminarium Scholasticum in 1714. Hence the letter dealt with here belongs to a rather early phase of his professional life as organiser of the mission among the Sami people in Norway as well as educator for the missionaries, catechists and teachers-to-be trained at his institutions in Trondheim. In addition to focusing on Thomas von Westen's work as organiser and educator, the article will touch upon his work as a scientist, which has often come in the background when his career has been discussed.

The outline of the article will follow three major fields of Thomas von Westen's work – the organiser, the educator and the scientist – as these aspects appear from the interpretation of the letter. Attention will be paid to the writer's own understanding of his comprehensive aim and his multiple tasks as presented in the letter, be that related to the practical mission work in Finnmark, the seminars and the teaching in Trondheim, and his general interest as a scholar in exploring various scientific fields.

Short biography

Thomas von Westen was born in Trondheim in Norway in 1682. There he was brought up in a pharmacist's family, where his father Arnoldus von Westen owned and operated 'Løveapoteket'. von Westen was educated at the Cathedral school, and presumably at the age of fifteen he went to Copenhagen in Denmark where he, maybe encouraged by his father, studied medical training before he switched over to theology. He returned to Norway and worked as a private teacher in the Jacob Dass' family at Helgeland. There he prepared the two sons for studies. To practice as a private teacher was a common way of earning one's living for newly-educated university students. It was possible to have a university degree in theology after one to two years of studying. If the candidates were considered too young for ordination, teaching was regarded as common temporary occupation. Eventually, Thomas von Westen accompanied the two sons of Jacob Dass to the University of Copenhagen, where he continued his own studies, this time in Oriental and European languages. He had maybe wanted to have an academic career, and he was engaged as Professor Linguarum and Eloquentiæ in Moscow in Russia. Two letters of appointment written in German is fully rendered in Hammond's Nordic mission history. The tsar Peter I (1672–1725) wanted to attract people with intellectual powers, and Thomas von Westen must have been seen as having such a capacity. Nevertheless, he was not allowed to leave for Russia. On the one hand, his burden of debt was so high that he was threatened by a debtors' prison. On the other hand, he was such a clever and well-educated man that the King wanted his talents to be used within the kingdom. He was appointed as a librarian at the Royal Library in Copenhagen 1706 with the prospect to become a minister.

In the autumn of 1709, after Thomas von Westen's marriage with the Danish Anna Pedersdatter (1655–1746), twice widowed and twice as old as him, he left Denmark for a position as vicar in Veøy at Møre on the western coast of Norway. After the death of her second husband, Anna had begun to run a public house in Copenhagen and was regarded a very wealthy woman. At the age of 54, Anna and her daughter Else Sophie followed Thomas von Westen to Norway.

In his new position as a vicar, von Westen took an interest in the theological discussions between the orthodox and the pietists. Probably influenced by pietism, he became around 1712 a member of *The Seven Stars* [Syvstjernen], a union of seven clergymen, which communicated with the authorities in Copenhagen to propose a stronger church discipline. Within the pietistic movement, missionary work had a prominent place. The Danish-Norwegian King had initiated missionary work in the colony Trankebar in East India from 1705, by sending German missionaries from the city of Halle. The relationship between the missionaries and the colonial priesthood was unfriendly. There had also been conflicts between the missionaries and the Danish colonial commander. To take care of the missionary affairs, the king organised the above-mentioned Mission Collegium in Copenhagen. This Collegium was established in December 1714, and Thomas von Westen was engaged by the Collegium in 1716 to lead the mission in Norway, which was based in the country's northernmost cathedral city, Trondheim. He worked as the leader for eleven years, with economical and practical support from his wife Anna, until he died in 1727. He also became lecturer at the Cathedral school and a notary public. His work was connected both to the school where Nils Krog was the headmaster (rector), and to the church where Krog's father, Peder Krog, was the bishop.

In 1717 von Westen moved from his vicarage at Veøy to Trondheim, where he bought a house and settled with his wife and her daughter from a previous marriage. During his work as leader, he travelled three times from Trondheim to northern Norway. The first journey took place the same year as he started his position as head of the missionary work in Norway. From June to November 1716 he went to Finnmark, where he successfully appointed the two first missionaries and recruited one teacher and two students to the seminars in Trondheim. The second journey lasted from June 1718 until April the next year. In July 1719, he went to Copenhagen where he informed the Collegium and the King about the mission among the Sami people in Norway. He returned to Trondheim in December 1720. His last journey was to Nordlandene, modern-day Nordland and Troms County, lasting from June 1722 until May 1723. At the age of 45, Thomas von Westen died from illness in his home in Trondheim. His widow Anna, who had supported him and contributed economical towards the mission, was left in a difficult situation. There was barely enough money left for von Westen's funeral. Anna moved in with her daughter Else Sophie and her daughter's husband, Thomas Hammond, who was the vicar in Meldal in Trøndelag. Thomas Hammond died a few years later, leaving six children. One of his sons, Hans Hammond, was the author of the first Nordic mission history, published in 1787. Anna lived together with Else Sophie in Meldal until she died in 1746, at the age of 91.

Methodological approaches

Our methodological approaches are on one hand based on Gérard Genette's books, *Discours du récit* from 1972, *Nouveaux Discours du Recit* (1983) and *Fiction et diction* (1991). For non-fictional texts, Genette uses the terms diction and factual narratives, stating that 'it is unlikely to exempt us from having to undertake a specific study of factual narrative (...) Such a study would require a large-scale inquiry into discursive practices such as those of *history*, biography, *personal diaries*, newspaper accounts, police reports, judicial narratives' [emphasis added]. For all factual narratives, Genette says that interpretation must heed the context. The analyses performed relate to what Elizabeth S. Cohen calls 'double modes of reading'. The letter which is the object of this study, has similarities with for instance testimonies, about which Cohen says the following: 'On the one hand, they are 'documents' to be read as straightforward descriptions of the world; on the other, they are constructed texts conceived strategically to represent their speakers and negotiate more complex meanings'. These two modes of reading will constitute two threads running through the article. This serves to show how the letter's narrative structures play an important role in understanding the main contents. The whole letter may be read as a story with a distinguished timeline and certain devices characteristic of the narratives activated.

Next, the theoretical framework for analysing the letter is the 'morphogenetic approach', which gives a methodology for contextualising the document. Margaret Archer first developed the morphogenetic approach in the course of explaining the social origins and effects of educational systems. Archer introduced this model in her book first published in 1979, *Social Origins of Educational Systems*. She elaborated this theoretical framework in her book *Social Origins in Realist Social Theory: The Morphogenetic Approach*. The concept 'morphogenesis' indicates that society has no preferred form, but is shaped and re-shaped by the interplay between structure and agency. This concept is contrasted with 'morphostasis', which refers to the complex system

processes which tend to preserve the above unchanged. Within Archer's theory, this is termed 'analytical dualism', as distinct from metaphysical dualism, because all social properties are activity-dependent in both their origins and their effects. In this way of thinking, the element of *time* is fundamental to the analyses. The premise that structure and agency operate over different periods is founded upon two simple propositions. The first is that structure necessarily pre-dates the action(s) which transform it. The second is that structural elaboration necessarily post-dates those actions, as represented in the basic morphogenetic diagram.

T1 Structural Conditioning

T2 Social Interaction T3

Structural Elaboration T4

Although the three lines are in fact continuous, the analytical element consists of breaking up the continuant flow into intervals determined by the problem. Given any problem and accompanying periodisation, Archer says, the projection of the lines backwards and forwards would connect with the anterior and posterior analytical circles. She emphasises this as the bedrock of an understanding of systemic properties, of structuring over time, which enables explanations of specific forms of structural elaboration to be advanced, thus providing a tool for substantive investigations. The morphogenetic diagram is used in this article to give a framework to von Westen's letter.

The letter

The letter is formulated in first person narration, with an 'I' addressing a 'you'. It is addressed to the Mission Collegium in Copenhagen, who has requested the report, and it has the headline: 'von Westen's Report Concerning the State of the Mission Districts in Finnmark'. The letter is addressed to 'Your High Excellences, Noble and Well Born, High and Gracious Lords' and signed 'poor servant, warrior and preparer in God, Thomas von Westen'. It is dated Refsnes, on 21 June 1718, when Thomas von Westen for the second time was on a northbound voyage to Finnmark. During his first trip, he travelled together with the two first missionaries installed in Finnmark and ensured that they got started. The purpose of the 1718 trip was to visit those already stationed in Finnmark and to plan the future mission in the district.

The letter is written in Gothic handwriting, in Danish orthography, with some phrases and formulations in Latin and Greek. The first part of the letter is itemised in ten numbered sections, which help structure the contents. The second part is likewise itemised in ten numbered sections, with the same purpose. The letter offers a multi-layered interpretation of Thomas von Westen's points of view at a specific moment of history. By giving information in retrospect, the timeline is

expanded to comprise the two previous years of the mission in Finnmark. Even if the letter was written over several days, as it likely was, there is no time lapse between notes and writing up.

The letter contains substantial information about the organiser Thomas von Westen. By comprehensive information about the way he is planning the on-going mission in Finnmark as well as his continued work with the seminars in Trondheim, we learn how the thoughts of a dedicated, energetic and concerned missionary and school founder are presented. Naturally, much of the content of the letter deals with the establishment and continuance of the Finnmark mission. As the letter is written to the Mission Collegium in Copenhagen as a report about the state-of-art of the mission in northern Norway, factual information is necessary and constitutes a prominent part of the letter. The organiser explains how the current organising is functioning and suggests improvements and changes related to the expansion of the mission fields. Concerns about the ongoing mission as well as the future of the Trondheim seminars are recurring issues in the letter, highlighted through repetitions and rewritings.

The letter by Thomas von Westen as a source to knowledge

We will now focus on the interaction between von Westen and the mission. In the Danish National Archive in Copenhagen, the letter is placed with documents belonging to the Mission Collegium's archive, which contains documents related to the mission in East India, Norway and Greenland. From the minutes, we can see that cases from the three different mission fields have been on the agenda in the same collegial meetings. In the Norwegian National Archive in Oslo there is a letter by von Westen dated 1722, which is fully rendered in Hammond's Nordic mission history. The reason Hammond gave for rendering this document was that a letter by von Westen was rare and so little from his hand was preserved. Hammond has been criticised for giving a too flattering an image of von Westen and for depicting Bishop Krog as an enemy. Hammond based his book on analyses of some of von Westen's private letters to close friends, on what he had been told about his step-grandfather and on documents from archives in Copenhagen which were copied for him and sent to Norway. The letter dated 21 June 1718 is mentioned four times in Hammond's book, which consists of 951 pages. If he had a complete copy of this actual letter, he maybe did not see it as sufficiently important for rendering, or maybe the content of the letter did not comply with his storytelling. This makes the letter even more interesting.

The letter is a new and important source of knowledge in that it gives insight to three things: first, what von Westen had achieved in Trondheim before he wrote this letter; next what he expected to find when he arrived in Finnmark; and, finally his future plans. When von Westen wrote the letter, he had recently left Trondheim and was windbound at a place along the coast called Refsnes. We can see from both the point-by-point composition and the formulations that the 25 pages had been written over just a few days. He brought with him what he called his 'protocol', which must have been a kind of almanac or diary. He refers to this protocol for detailed indications of time and incidents. He also refers to concrete formulations in the instructions and decrees from the King and Collegium, so these documents must have been with him on the voyage.

The time before von Westen left Trondheim was busy for him. He completed the balancing of accounts and sent the vouchers to Secretary Wendt, one of the members of the Mission Collegium, just before leaving. Together with Conrector Skanke, he also did the intake of seminarists for the next school year. Nevertheless, recruiting students from the Cathedral School to the Seminarium Scholasticum was challenging. We can see from the letter that he suggested organising of an alternative seminary outside Trondheim if the organisation of the Cathedral School did not succeed according to his intention. He also gives the names of actual students to attend the new school, among which are the sons of his friends. The letter is especially detailed when it comes to the recruitment of missionaries, catechists, schoolmasters and their helpers. He writes about his friends and how they would help and support the mission. von Westen's future plans outline the recruitment of new students and how he would develop the education of missionaries, catechists and schoolmasters when he was back. His friend in Trondheim, Hans Hagerup, would build a house in the city for the students.

From the letter, we see von Westen acting as scientist. Through his writing, he emerges as an educated and well-informed person. For example, he has references to the Greek author Homer. He indicates that he has heard about the plans for mission in Greenland and offers book suggestions from the Royal Library in Copenhagen that he saw as suitable for the planning. We can also detect his interest in recruiting Sami-speaking people to the mission work. To widen his knowledge, he conducted field research in an anthropological way. He also had an interest in access to books and translations to the North Sami language. von Westen acted also as educator. In the letter, he talks about his teaching at the Cathedral School in Trondheim. Moreover, he let the Collegium know that the number of students has increased since he arrived in Trondheim and took over the teaching. He states that after this journey, he would like to do the teaching of Sami language at the seminar.

The Organiser

I would like to stay there all my life, for I have never had a great day in God, except in Finnmark. God gave me the grace to save many sinners from wrongdoing.

These words pronounced by Thomas von Westen derive from the letter of 1718 previously mentioned, and state the strong conviction and gratitude of a man committed to his life task. von Westen understood that the Finnmark mission had to be strictly organised. What information does the letter contain about Thomas von Westen's work as an organiser? And, how might a closer look at the letter as a text in itself and the way it is written, help to deepen the understanding of the document? It appears in the letter that two recurrent themes are the organising of the mission in Finnmark and the organising of the seminar for training missionaries, catechists and teachers in Trondheim. In both cases the organising was a continuous one when Thomas von Westen headed north on his second mission voyage in 1718. The letter shows clearly that von Westen continually had in his mind these two undertakings, each of them representing a challenge of huge dimensions in several respects. For Finnmark, the financial side of the mission was focused, as well as the need for building churches and the working conditions of the missionaries. For the Trondheim seminars, the recruitment of new seminarists and the necessity of a new schoolhouse were major concerns. However, it comes clearly to the fore that von Westen strongly believed that all the financial and practical problems were in the hands of God, and that eventually these pragmatic challenges would be solved and the core of the mission, the word of Christ, would be essential for the goal of conquering new land.

The letter opens with a discussion of the financial state of the mission in Nordland and Finnmark and the plans for the future. As von Westen was directly appointed and paid by the Mission Collegium in Copenhagen, it was his duty to send in accounts once a year, documenting how the money given by the Collegium had been spent. Hence, to start the letter with a description of the economic affairs was appropriate for this type of report to his superiors in Copenhagen. As for details, he refers to the accounts sent to Copenhagen on 2 June 1718. The letter completes the information given in the former accounts and underlines the positive aspects of the financial state: the surplus of the accounts as well as his own modesty and ability to be sparse. There was a contingency from the churches in Nordland and Finnmark to be paid on a yearly basis to promote the missionary work. However, the previous two years, this contingent had not been raked in. A sum called 'Bible-money' [bibel-penger] collected by the parish ministers, with the exception of four of them, had not yet been taken in. He mentions that he had not received valuta for a cheque of 300 riksdaler sent by the Mission Collegium. He emphasises that he had only noted as expenses what was necessary to pay the servants of the Mission Collegium and for the maintenance of the seminarists. However, all salaries to those installed by the Mission Collegium were paid in due time, so nobody had anything to complain about. In that situation, he had far too little money to cover his voyage, only 76 riksdaler to use, although he knew there would be substantial expenses. The reason for this is that he had to pay a bill of 200 riksdaler to the Town Exchequer in Christiansund, which could not wait any longer. During his absence from Trondheim, von Westen wanted his wife to receive receipts for the accounts as well as for the present report. He expresses his gratitude for the financial support he has gotten from the Mission Collegium and hopes this will continue.

In addition to the financial situation as a pressing issue, the letter circles around the question of how to organise the mission field in Finnmark. Additional ideas about organising have to do with the conditions of the missionaries already sent north to Finnmark and the building of churches, which will function as centres for mission work. A crucial question is how to connect the mission in Finnmark to the structure of the church and the state as well as to the governmental officials already installed there. It comes clearly to the fore that the mission work is closely related to establishing schools. Thus, the essence of this letter underlines a characteristic feature of the early educational system after the Reformation in Denmark-Norway, namely a dual integration of state and church. Looking at information given in the letter, the network used by von Westen during the organising of the Finnmark mission is clerical as well as secular. Thomas von Westen takes contact with all the key people he knows who could possibly help new missionaries in Finnmark to settle down, be they Regional Governors or provosts. von Westen saw it as most important that the missionaries should have the support of influential persons in the local communities. The two missionaries who went north in May 1718 brought with them documents from von Westen to be delivered to several governmental officials as well as the provosts in East and West Finnmark, hoping that these officials could give the missionaries support during the first, difficult stage of their work. von Westen himself would join the missionaries and support them after his arrival in Finnmark. There is no detectable mistrust in the letter when it comes to anticipated support from Regional Governors, provosts and ministers in Finnmark.

The practical working condition for the missionaries was also dependant on centres, primarily churches, for the word of God to be spread. Building of mission churches is part of the planning of the Finnmark mission. In the letter, it is expressed that concerning the building of these institutions, von Westen recommends this to the bishop. This should be completed in Finnmark the present year. A substantial part of the letter deals with the seminars in Trondheim and the recruitment of new seminarists.

The whole letter may be read as a narrative, as the narrative structures are marked. A timeline is possible to follow, as from the present situation information in retrospect is given so that events from the two last years are included. Also, the future organisation of schools and the mission in Finnmark is included in this narrative. The narrative structures in the letter support the writer's preoccupation with the organising of his major activities. By use of the structural device of repetition, points related to the Finnmark mission permeate the letter. There is a systematic mentioning of all the new missionaries that already are or will be 'planted' in Finnmark. The repetitions related to the young missionaries are prominent throughout the letter. This brings to the fore von Westen's commitment to the mission as well as his responsibility for the young missionaries he has trained.

The referencing of the recruitment to the Trondheim seminar runs like a thread through the whole letter and shows his constant concern with the continued drift of the seminars. The letter mentions various possible solutions to the challenge, among these the possibility to get children recruited from acquaintances. In addition, Thomas von Westen's intention is to bring back from Finnmark ten to twelve Sami pupils to start their education at one of the Trondheim seminars. These new seminarists are said to be 'chosen by God'. The frequency of mentions related to organisation adds to the text a strong expression of need for these tasks to be fulfilled and a

strong will on the part of the writer to make this happen. Already from the initial paragraph, where the finances are touched upon, the force of repetition makes itself felt like a drive for carrying through an almost impossible task. The repetitive structures tend to counteract the factual obstacles presented in the letter. The presentation of the future organising of mission and seminars always concludes in a positive way, stating that the finger of God will always be the final guarantee for fulfilment. Hence, the repetitions not only show a hope that the challenges shall be overcome, they also show a strong belief that such will happen.

The use of images created by language influences the flow of the narrative in the way that the images create a pause; there is a standstill when it comes to the speed of the text. Often this imagery reveals the writer's attitude towards what has been told. Language images are prevalent throughout the letter.

Establishing mission districts

As mentioned above, an important part of von Westen's work was the *organising* of the mission. As early as April 1715, the Royal Instrux for the missionary work among the Sami in Norway was ready. During von Westen's leadership thirteen missionary districts were established in the areas where Sami were living, from Varanger in the eastern part of Finnmark down to Trøndelag. The work included resident farmers, anglers and reindeer nomads. Each district had their missionary, and they were to serve the Sami with the Word of God and teach in the Sami people's own language of that particular region. The first and second districts were established in Finnmark during the first journey in 1716. The county of Finnmark was divided in two: The eastern part included Varanger, Tana and Laksefjord, while the western part included Alta, Ingøy, Hammerfest and Loppa. The two districts were sparsely populated and distances were enormous for the missionaries. During the second journey from 1718 to 1719, Porsanger together with Laksefjord became the third district in Finnmark. Skjervøy and Kvænangen became district number four. Karlsøy, Lyngen and Ullsfjord, near today's city of Tromsø, constituted district number five, and Senja and Vesterålen number six. When we take a look at the names of the missionaries, we can see that Kjeld Stub, which was the first missionary in East-Finnmark from 1716, went south together with Thomas von Westen two years later, and became missionary at Senja and Vesterålen. Jens Kildal, became the first missionary in Lødingen, Saltdalen and Gildeskål from 1721. Later on, these three districts got one missionary each. Rana and Vefsn constituted districts number ten and eleven, both of them situated in today's Nordland County. Overhalla and Snåsa in Trøndelag became districts number twelve and thirteen. All the districts belonged to Nidaros bishopric (Trondheim) where the Danish-born orthodox Peder Krog (1654–1731) was the bishop.

The Educator

Thomas von Westen was as determined as an educator as he was as an organiser. The core of his work as an educator was the seminars in Trondheim. He strived to provide a good professional education for the young people starting at the Trondheim seminars. Missionaries prepared for their task; the spread of God's word relates to the fruits of his educational work and the aim of

the Finnmark mission. This purpose comes to the surface in all paragraphs of the letter, even those starting out with other issues. For example, in describing the financial situation, which is a difficult issue, a particularly strong sincerity comes to the surface when von Westen says that he is thankful and subservient to the high masters of the Collegium; they should be blessed because he has not lacked any means and not regretted opening sources to water God's fields in the desert. The overwhelming belief on the part of the letter's writer is to leave all to the direction of the Almighty God, to the Holiness of His name.

The information related to education of missionaries in Trondheim referred to in the letter has mostly to do with further recruitment. The writer rejoices because nine pupils have signalled their interest to start at the seminar. This victory is seen as a statement of the power of God. One should praise His power to strengthen the faith; it was seen that God did more glorious things when He ruled himself, than when humans wanted to help. Nobody should praise themselves unless they recognise and praise the almighty power of the Lord.

Moreover, the letter states that education should aim at making the young missionaries strong in their faith, so that they could resist enemies and not be led astray. The conviction to become a missionary should be their own and come from their hearts. It is likewise pointed out that because these souls are chosen by God Himself for the sake of the mission, they alone will not only be more loved and regarded, but that they also will be protected from the seduction of the enemy. At least one could say: 'Father, we did not lose any of those you have given me.' When parents were contacted concerning the possibility of having their son join the Trondheim seminars, it is stated that 'the son of his own free will had decided to serve God'.

Mention should also be made of Thomas von Westen's pedagogical views related to the learning of reading when asking who this man was as an educator. He believed in the primacy of the mother tongue. It was important for him, from day one onwards, that the missionaries, catechists and teachers who were sent to Finnmark with the intention of preaching the word of God should be fluent in the Sami language of the region and thus meet the Sami people with a language they could understand. He says in the letter that he himself intends to take over the teaching of Sami in Trondheim when he returns. As the question of language was vital to von Westen, he also saw to it that those of the missionaries who did not master the Sami language were going to work together with people who were fluent in this language. These could be Sami persons, and they could be employed as sub-schoolmasters – assistants for the schoolmasters. This was a very clear-sighted didactic point-of-view from Thomas von Westen.

The educator sees himself as subordinate to mighty and authoritative powers, be that God, the King or the Mission Collegium. The writer here says that he found the fruit of what one of the members of the Mission Collegium wrote to him some time ago, that humans can do little and are hindered to look into God's matters. For an educator, it must be seen as a strength to rest so fully in the belief that in the end the result will be blessed.

In the same way as seen for the organiser, aspects related to the educator are emphasised in the letter through narration. The way of telling raises to the surface prominent elements of the letter. Education is seen according to the work of the future missionaries. Repetitive formulations

are made to emphasise what the education at the Trondheim seminars intend – particularly through the imagery of the missionaries watering the desert, watering God's fields, being a tool for God's plant garden or laying the hands on the plough. Such images tend to underline that God's field is already prepared for the work of spreading the Christian message; the educator's task is to make the students understand that they are but tools within a much larger plan of God.

The use of images tends to slow the speed of telling and make prominent the visual presentation of the seminar as a place for training workers for God's vineyard. Bible allusions are frequently applied, with all of them gathered as in a prism in the image the 'finger of God' – the omnipresent God. There exists a divine plan, under which humans are bound to act. This insight is reflected in the letter: 'I find here the fruit of what one of you high masters wrote to me some time ago, that humans can do little and are prevented from looking into God's matters.' The richness of images adds to the letter a flavour of details. When the speed of telling is slow, the reader can rest in the vividness of the images. The images contribute to clarify the writer's ambition and perseverance, as well as his conviction that all problems will finally be solved. The changing speed in the text achieved by use of images contributes to enlarging the contents of some paragraphs, especially those concerning the selection of the seminarists, the aim of the education and training at the seminars, and the commanding lines between of God, King, members of Mission Collegium and the subservient writer.

Schools, teaching staff and Seminars in Trondheim

Thomas von Westen also established 37 schools within the missionary districts. These were the first schools in Northern Norway, organised one to three decades before the general royal rules and regulations related to establishing public elementary education from 1739, 1740 and 1741 for Denmark and Norway. von Westen also engaged teaching staff of different categories for these schools and he made instructions for them. The leadership and the organising of the mission among the Sami people in Norway must have been an extensive and demanding job, so he had probably been handpicked for the work because of his suitability and his knowledge of languages. He also knew the city of Trondheim from his upbringing and the Cathedral School from his own school training. Under von Westen's leadership, two seminars were established in Trondheim, *Seminarium Scholasticum* and *Seminarium Domesticum*. The first of these was connected to the Cathedral School, and the seminarists were recruited among the pupils there. The Mission Collegium took the initiative to the seminary. The purpose was to educate missionaries, catechists and schoolmasters for the Sami population in Norway. The seminar was also a preparatory school for the University in Copenhagen. The second of these seminars, *Seminarium Domesticum*, had a duration of two years and qualified students for the positions of the catechist assistant and as schoolmaster assistant. It was established as a private seminar in von Westen's house. He chose the seminarists and the educators. He and his wife, Anna, ran the seminar at their own expense. The two institutions represented two different paths of education, and they complemented each other.

We do not know whether there had been any kind of discussions between von Westen and the members of the Mission Collegium about where to establish the education for educators. Hammond maintained in 1787 that the island Tromsø would have been a better location. One of the arguments he used, was connected to the fact that Tromsø was a rural area close to the Sami population. This made the place more suitable for the students compared to Trondheim. The other argument was that the vicar in Tromsø from 1720 onwards, the Norwegian-born Henning Junghans (1680–1753), would have been a desirable co-operator for von Westen and the Collegium. It was von Westen who recommended Junghans for his position in Tromsø. Junghans acted as a deputy for von Westen while he stayed in Copenhagen from 1720 to 1721. They might have been friends from Trondheim or from Copenhagen with shared interests and ideas.

Which conditions made these achievements possible for von Westen?

The instruction given by King Frederik IV to the Mission Collegium in Copenhagen on Christian Education among the Sami has been mentioned above. Part of the plan was education of missionaries, which could start in Norway at the already existing Cathedral School in Trondheim and be completed at the University of Copenhagen. Part of the school in Trondheim should be transformed into a new kind of institution, *Seminarium Scholasticum*. Two weeks after the instruction, a Royal decree was sent to the University of Copenhagen about students from *Seminarium Scholasticum*. In addition, students bound for mission in East India should, together with students bound for mission in Norway, have priority to board and lodge at the university. During the winter of 1716, Thomas von Westen was recruited as leader in Norway, based in Trondheim. There already existed institutions in Trondheim to which the work could be related, such as the Cathedral School with its headmaster and the Cathedral with the bishop. This was during the Nordic War, which meant there were substantial state expenses, leading to serious financial challenges. When von Westen at this point had to give up his living at Møre, he was given the title ‘vicarius’, a kind of representative in Norway for Copenhagen’s Mission Collegium. During his teaching post at the Cathedral School and his profession as notary public, von Westen was related to both the school and to the church.

On the journey to Finnmark in June 1716, von Westen travelled together with the first two Finnmark missionaries, Kjeld Stub and Jens Bloch, both ordained ministers. He recruited one teacher, the Norwegian Isaac Olsen (ca. 1680–1730), who had been living in Finnmark for about fifteen years and spoke the North Sami language. The two young Samis – Sivert Hendrichsen and Iver Poulsen, 17 and 21 years old respectively – were recruited as students to Trondheim. In February 1717, Isaac Olsen was formally employed by the Collegium in Copenhagen as ‘informer’ (teacher) at *Seminarium Scholasticum*. One week later, the Mission Collegium gave their instructions to von Westen concerning *Seminarium Scholasticum*. A well-known and, in scholarly literature, much used source of knowledge is von Westen’s report to Copenhagen from 1717 where he described his activities and gave his advice for the plans. When we look into the given instructions, it is obvious that his recommendations were heeded. In March 1718, the Collegium gave new instructions for the mission work. In May 1718, the two missionaries

Rasmus Rachl w and Elias Heltberg were sent to Finnmark. They had come from Copenhagen to Trondheim, where they became prepared for the work by Thomas von Westen and Isaac Olsen. For help and support, especially with the Sami language and culture, the two students from Seminarium Domesticum, Sivert Hendrichsen and Iver Poulsen, went with them. In addition, the two missionaries Christopher Norman and Morten Lund were sent out from Trondheim during the spring of 1718.

The Scientist

In addition to being an organiser and an educator, Thomas von Westen was a scientist. He was in particular interested in linguistics and the hierarchy of language families, an interest which is mirrored in his language teaching perspective and his teaching abilities related to the Sami people in Norway. The voice of the scientist is also heard regarding the language situation in Finnmark and the teaching of the Sami people under the direction of the mission. Isaac Olsen was going to inform the Mission Collegium about several things, since he had for 14 years been in contact with the Sami people. This point is relevant for the literature chosen to be used among the Sami population and shows von Westen's concern with the teaching situation and the schoolbooks intended for use.

Conclusion

We have seen that the Danish-Norwegian King Frederik IV and the Mission Collegium in Copenhagen initiated the missionary work among the Sami in Norway. They gave their decrees and instructions, which were built on the recommendations and advice they had asked for. The mission was also rooted among the secular authorities. From the letter, we see von Westen acted as organiser, educator and scientist. He referred to his 'protocol' for details. Moreover, he referred to the instructions from the King and the Collegium when he was reporting from his work and arguing for his decisions. On his journey to Finnmark, 'in order to comply with God's grace what the great Shepherd and (You) His Faithful Servants' had commanded him, he left his report. By using the morphogenetic approach, the connection between the possibilities made by the Danish-Norwegian King Frederik IV and the Mission Collegium in Copenhagen on the one hand and von Westen's work on the other hand becomes obvious. A further step after von Westen's death in 1727, using the mentioned theoretical framework, could be to analyse how the mission was continued, by taking into consideration the missionary districts and the education as new structures. A different approach could be to study the period before the establishment of the Mission Collegium and ask for the conditions that led to this new Collegium in 1714.

As for discourse analysis and linguistic devices, the letter by Thomas von Westen is a document thematically centred around the mission and the perseverance of a true missionary. It deals with building the temple of the Lord in difficult times as well as with the ability to stay in the race till the end: 'The King has commanded me, as long as I live, to spend my time to the continuation of the mission, and I do this as long as my blood is warm.' It also deals with the qualities of the ideal church: 'God has united me with acquainted brethren a long time ago concerning the church of God, which I truly never leave, not even in Heaven.'

Considering the richness of textual elements in the letter, we would like to close with a citation. All the essential threads of the letter are tied together in the following formulation about the mission, which is largely prepared by God. He says, 'The gold and silver belong to me, all souls belong to me.'

We want to thank The Foundation for Danish-Norwegian Cooperation for supporting the archive studies in Copenhagen during our stay at Schæffergaarden. We would also like to thank Professor Emerita Synnøve des Bouvrie helping with the formulations in Latin and Greek and translation from Latin.

Notes

- ¹ Thomas von Westens Indberetning 21/6 1718 angaaende Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken. Lnr. F 310, Diverse dokumenter Missionskollegiet vedk., legg III, Sager Missionen i Finmarken og Nordlandene vedk. 1718–1803, 234 Missionskollegiets arkiv, Rigsarkivet, København [Thomas von Westen's report 21/6 1718 concerning the state of the Finnmark mission. No. F 310, Various documents related to the Mission Collegium, folder III, Cases related to Finmarken and Nordlandene 1718–1803, 234 The Archives of the Mission Collegium, National Archives of Denmark, Copenhagen].
- ² Randi Skjelmo, 'Utdanning av lærere for det nordlige Norge. De tidlige institusjoner i Trondheim 1717–1732', *Sjuttonhundratal* (2013), 39–62, at pp. 39–40.
- ³ Ingeborg Flood and Leif A. Brendel, *Norges apotek og deres innehavere*. Vol. V (Oslo, 1957) p. 245–252
- ⁴ Steen 1954, p. 153.
- ⁵ Jacob Dass was a younger brother of the famous poet and vicar at Alstadhaug, Petter Dass (1647–1707).
- ⁶ Hammond 1787, p. 46.
- ⁷ Hammond 1787, p. 45–48.
- ⁸ Hammond 1787, p. 45–51.
- ⁹ Hammond 1787, p. 148–157.
- ¹⁰ Steen 1954, p. 197.
- ¹¹ Genette, *Fiction and Diction*, pp. 55–56.
- ¹² Genette, *Fiction and Diction*, pp. 55–56.
- ¹³ Elisabeth S. Cohen, 'Back Talk: Two Prostitutes' Voices from Rome c. 1600', *Early Modern Women: An Interdisciplinary Journal*, Vol. 2 (2007), 95–126, at p. 95.
- ¹⁴ Cohen, 'Back Talk', p. 95.
- ¹⁵ Margaret Archer, *Social Origins of Educational Systems* (London, 1979/2013).
- ¹⁶ Margaret Archer, Realist social theory: *The morphogenetic approach* (Cambridge, 1995).
- ¹⁷ Archer in Merwyn Hartwig (Ed.), *Dictionary of critical realism* (London and New York 2007), p. 319.
- ¹⁸ Archer, 1979/2013 p. xii.
- ¹⁹ Archer in Hartwig (Ed.) 2007, p. 319.
- ²⁰ Orig. 'Von Westens Indberetning angaaende Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken'.
- ²¹ Orig. 'Deres Excellencers Höiædle og velbaarne, Höiærverdige og Velædle Höie og Naadige Herrers ringe tiener, medstrider og forbereder hos Gud Thomas von Westen'.
- ²² Skjelmo, 2013, p. 53.
- ²³ Hammond 1787, p. 680–701.
- ²⁴ Skjelmo 2013, pp. 42–43.
- ²⁵ Hammond 1787, pp. 311, 315, 582–583, 647.
- ²⁶ Transcribed, translated and explained by Professor Synnøve des Bouvrie.
- ²⁷ Skjelmo 2013, pp. 45–47; 55–59.
- ²⁸ Presumably this means a sum of money collected for buying Bibles for the annex churches, as the parishes' main churches were obliged to have one Bible each.
- ²⁹ Riksdaler, the same as 'Riksdaler species' or 'Speciedaler', a silver coin; main currency in Norway from 1544 till 1813. 6 mark equalled 1 daler. 16 skilling equalled 1 mark.
- ³⁰ Today Kristiansund.
- ³¹ Tone Skinningsrud, *Fra reformasjonen til mellomkrigstiden*, PhD. Thesis, University of Tromsø, (2013), 462–464.
- ³² Steen 1954, p. 372.
- ³³ Steen 1954, p. 387–391.
- ³⁴ Steen 1954, p. 387–389.
- ³⁵ Trygve Lysaker, (2009, 13. februar). Peder Krog. In *Norsk biografisk leksikon*. http://nbl.snl.no/Peder_Krog/utdypning. (Accessed 27 October 2013).
- ³⁶ Thomas von Westens Indberetning 21/6 1718 angaaende Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken [Thomas von Westen's report 21/6 1718 concerning the state of the Finnmark mission].
- ³⁷ Ibid.
- ³⁸ Orig. 'hvo som legger handen på plogen'.
- ³⁹ Thomas von Westens Indberetning 21/6 1718 angaaende Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken [Thomas von Westen's report 21/6 1718 concerning the state of the Finnmark mission].
- ⁴⁰ Skjelmo 2013.
- ⁴¹ Skjelmo 2013.
- ⁴² Hammond 1787, p. 362.
- ⁴³ Tromsø became a town in 1794.
- ⁴⁴ Anne-Karine Sandmo, Reidar Bertelsen, Ragnhild Høgsæt, *Tromsø gjennom 10000 år. Fra boplass til by – opp til 1794* (Tromsø, 1994), p. 333.

45 Steen 1954, p. 187.

46 The Instruction is dated 19 April 1715. Ref. Steen 1954, p. 372–374.

47 The Royal decree is dated 3 May 1715. Ref. Steen 1954, p. 374–375.

48 Steen 1954, p. 394–395; 419.

49 The letter of employment is dated 6 February 1717. Ref. Steen 1954, p. 375–376.

50 The Instruction is dated February 13 1717. Ref. Steen 1954, p. 376–378.

51 Martha Broch Utne and O. Solberg (Ed.), *Topographia Ecclesiastica*, Part 2: Finmarckia 1717, in *Nordnorske samlinger I. Finnmark omkring 1700. Aktstykker og oversikter* (Oslo: Etnografisk museum, 1938).

52 Skjelmo 2013, p. 50–52.

53 The Instruction is dated 19 March 1718. Ref. Hammond 1787, p. 300–310.

54 Hammond 1787, p. 311.

55 Thomas von Westens Indberetning 21/6 1718 angaaende Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken [Thomas von Westen's report 21/6 1718 concerning the state of the Finnmark mission].

56 Ibid.

Facsimile of Thomas von Westen's letter

Inte Excellenter
Förelde og Høilbaar, Förelænder og Høilæde,
Før og Naarige Færr
fred og færmese og færr i Jesu Christo!

[illegible]

Missions-Carsons, tilstand Land forjæmstigt forværet
at imid vognskat paa credit og deket indsendt til
Hvadde Secretarium Vædet de 11 Decr, som forvædet til
stalt bræfte at jeg ick iden personlig, forvædet til
da forvædet udgifter for oplag, efterdi jeg ick forvædet
bærged Herlandens og summatens Littere contingent i
drøft tunde aar, ick jellix oplagid bibel-præge for alle
fjæst, men albur for by Hans Arny, Mag Jens Juul
for Nicol Engelhardt, for Menz Aschenbren og det iden
siem for anført m, ick jellix for det tunde valuta for
den iden paa de 300 Rigsdalre, som det for Collegium
mig tilsendte og jeg m originalt af mig paatrykt med
forvædet post indsendt, derfor at jeg mig ick
gibt for anført iden dnd som var forvædet til
det for Collegii bokenbærg og Seminaristens maadrigt
konfession, saas at jeg for besjægt m for af det
indfæsende mig indtæ liden, saas mig dnd
ind stilt stalt tilage Og saas jeg midde ick anført
ron og ande smaa sager, derfor mig tilstand sader m
sua maad som dnd var ind sige vognskats aflægge
for to aar siden. Midtstet m mig indvædet og bja
mig at mig husest i mig, saas for maadrigt opstæn
des quatermig maad for iden og det forvædet vognskat,

samt for de midler jeg saa det for alle de forfællede
 andre sandhed, da i fald de forfællede mangler noget
 det skal blive af min Lærde og Mag. Skunkke Betsmand
 og respektfuld Lærde. De forfællede for og af sam-
 veyende skal overføre udvalgt til over Vokst for jeg saa
 omme gang at give mid. I. Ind ordre om 200 Rindalms
 optagelse for Raadmand Kierulff i Christiania Land og
 ind optagelse Længer, da dag jeg ind for ekspense til møde
 mig, men forfællede skal forfællede, I. jeg Lærde sam. I.
 for egaa de forfællede ind omme post som ind alle indvidning
 at fald og respektfuld derfor, at de ind for ladet mangler
 de heller fortælle paa at jeg for aabund Liden til at
 saande Lids agtelse i det.

Seminaristene angaaende, sendte efter de forfællede Befaling
 af 19 Mart. 1710. 10 artical. skulde mig indvalgt og til givning
 omme, saasom disse forfællede omme det gaud for vorte
 Byskops, og. indvalgt og Befaling Raadmand Byskops
 mig ind forfællede, og i fald ind saasom ind faldt alle
 optagelse af Liden, da faldt om ind om det ex tract af
 min protocal. Ind 3die Maj 1710 inviterede jeg Cl. Re-
 torum i saadan forfællede ind brogelyst og karegiste om, jeg ind
 de optagelse, at fald fra dato forfællede ind os for saasom,
 og conference om Historiens sag, daglig fra 10 til 12 ind
 jeg i forfællede af forfællede, da at midde, forfællede om det
 gudelige vorte forfællede for i forfællede, om forfællede.
 om at mig Seminarist indvalgt, forfællede mand faldt faldt
 faldt omme i indvalgt maeder gaudt var og tillige faldt
 sam derfor, til ind ind igennem jeg for sam baad repeti-
 mid af de forfællede indvalgt af Seminarist 13 Febr. 1711
 de 1. art. som faldt, at baad om og efterdags faldt
 Subjecta indvalgt etc. saasom faldt faldt det forfællede
 legu faldt mid af 19 Mart. 1710 at ind faldt faldt paa
 mig Seminarist faldt sam og giv forfællede til Tolme for
 i forfællede, som mig faldt, igennem om forfællede om
 de forfællede faldt faldt dage for saasom i mid faldt
 og faldt for efterdags om forfællede, saasom ind faldt

mig af Olavus beneficij, somad Missions Casper indgift
 tidet Lunde Lunde, vnderd og saa ind sadrlige onsdag som
 de for Tilforordent sagde allemd dragd for de forrige ind
 budt og forsmigt sagde Lunde at iustiuell med den
 Engaa blev saand at by skilde saa naar i Mergen. Til
 Comatorum skide og min skilleg invitation af 4 Maji 1718
 daar 4 Maji 1718 naar by, Comector, Pachtos, Norman
 Yaae og en, Aron Bedeson, forrige semixunsh, de 3de
 Lappabier i nut sine forsamlede, men som Rector ud naar
 hield, med mand utro fortagr, forrige paa sig Cl. Rec-
 tor var skilleg inviteerd, siend saand at efter midday
 skilde by saa naar konferencien blev opat ke dagen efter
 allemd 16. Efter midday som midt naar fra Cl. Rector
 re efter lofte. Vi forsmigt klelligomd by skilleg for
 da var antenne, midt allemd 5 Maji og som midt ut
 Cl. Rector midt, med mand utro fortagr, forrige by i
 re forsmigt sagde paa ny byidind lands siwaamig. De forsm
 gaf Cl. Rector ind categorien naar, at land sagde for
 ind ke salleguim Missions og forrige land siwaamig
 forrige land land utro som, men land at naar by paa
 re godde ind opat de disciplinert naar, som by forlonger
 ke seminariet, skilde land utro den ke mig. Engaa
 fortagr me os, at vedslaa om de siug som forde ke buds
 rigt, men seminariet praeise ongaand, med mand midt
 midt giar dertid, forrige mand forsmillede salgind byidind
 at, sa som mand teide som for ind tiannst at land ind
 midt de forlonger seminariet ke mig, saa bad mand
 giar, at efter mand selu land disciplinert og midt giar
 midt af den land aufaars ke de qualitet for den forlonger
 Exforordent udforind af den som skal indordne, at da Cl.
 Rector midt giar forslag paa nogle disciplinert som land land
 somme naar af ind forlonger byidind, de skilleg
 at land midt byide tid, 3de og ande lufte disciplinert at
 somme ke mig padeit by af land land forsmille om de
 ind aut og ke byidind. Cl. Rector saand Engaa ind budt,

at det forlangend skulde efterkommes. Vi andre blivende midlertid
dagligen med at raadspaa om de andre gaster som først til Mich-
elens bryllups feststodde her, men vi indvandt med semina-
riens i forsaekning af at Rectorens læstros endelig, fuldt
Dageløn, hvilede, da vi først var færd i al sagtmødighed
oppehald indtil dind 26 Maj, fædte vi det ellers raadsligt for
Christi sig, længere at indvise med seminariet midlertid
ferietagest. Imidlertid saar dato lad sig alle skolebørn
komme til mig i Rectorens kontor, og bespand dem alle om
nogen sag. Ligeledes at indvise blandt seminariets tal
til det fulde indtægt af skolebørn i skolestuen og
andengårde, hvilket endelig forsamlede blystingsen samt den
sag om indvise og privilegia blivende blystingsen og saa af
Rectorens forsamling, da efter den blystingsen bespand og ar-
madningerne alldes mig, angav sig, men alle blivende stille, dog
der blivende igen af skolebørn. Mand blystingsen, i overensstemmelse af
dind mangfoldige, fædte og påfølgende som mand indstod for semina-
riet blystingsen aar, hvilede fædte mand saa som side midt de
sag om indvise, saar mand med mig blystingsen, blystingsen af det
for Collegie var fædte, men saa mangfoldige fædte det om det
midlertid indtægt af skolebørn, paa det de dind lad af al skolebørn og bly-
de at for saa og saa blystingsen, da at overensstemmelse alting til
dind mangfoldige blystingsen direction og indvise blystingsen i dind
blystingsen fædte, til fædte fædte næst forliggende. Og at sa-
dan saa lad sig ind blystingsen blystingsen dind 27 Maj og af bly-
stingsen dind, hvilede fædte fædte i indvillig og i overensstemmelse
mig først af seminariet for blystingsen og fædte blystingsen
da dind mangfoldige indvise fædte det for Collegie fædte
saa af de copie som den Corrector Markte mig indvise
blystingsen fædte midlertid af mig protocol til at indvise
til det for Collegie blystingsen, dog den for fædte
blystingsen blystingsen blystingsen.

I alt saar mig mig den Corrector Markte midlertid an-
madning blystingsen dind blystingsen blystingsen blystingsen
af blystingsen i saa fædte fædte sig, Antonius blystingsen, blystingsen

Vith, Thoe Jansen, Anders Jepsen, Lars Ingbrichtsen,
Eder Olsen, Elias Elier, Claus Laas, Hans Hendrichsen,
mand da glæde sig tilligemed blude frue og magt og prue ind
til blygdaen. Kom, udtale, vi som frue, at blude give laugt
vint og fruligme naar sand raader sig selv gaedst alle, ind
naer monne, stue vilde Giege Jans, raader mig, stue vif
uden ind, Brum.

[illegible]

nød i minn forværelse med min lidende Broder M. Skankes
 Slid og mægtigt Orværd, saesom Jg og far saag den overant-
 vendt og ingeniørdt buelev gaa, at jo det Jor Collegium
 i saadan Læremyndighed med al mængst mægtighed. Ellers
 for at sigte det god som naar byjndt i Seminariet som far Jg
 nogle gange baad alle i almindelighed og nogle i særdeleshed kaldt
 til mig, da Jg af Wids og far budend den med sigte for
 tegt dets oplysning forberedning, giord den for oplysning
 Læring eller uddannelse, da de alle Læredage var de samme
 som af byjndt, bestilte den for Jg god forstør, i Jor
 Collegio under byjndt, ladet bykille skolelogement for me-
 del af de færdigste af den gaa det Jor Collegium brost
 mig, som er en gaudig migre byjndt, deligste quod den færdig-
 mig, at i Jg de stille i Jor den færdigste bliv de færdigste
 de da Jg sig af Blid anderside og færdigste af mig gaa
 Collegium migre uddannelse at forværd Jg far og far ladet be-
 ste og Rectoris forstaa, at den færdigste medst anderside
 Orværd, Jg dag ilt vilde forstør nogen af saa færdigste
 færdigste. 3. Mand far aarsag at Jg Blid Orværd, som Jg den færdigste
 Orværd, at mig færdigste færdigste er cabubard, Jg det den færdigste
 den Orværd færdigste. Jg mig mig Orværd og Rectoris færdigste
 hører en assistent de det færdigste vilde uddannelse, naar de den
 2 og 3 den. indstaaer færdigste at forværd og tegt de me-
 Jg den færdigste færdigste af god stille de Missionen
 Orværd, mig og cabubard ladet sig færdigste at de færdigste
 ilt kildet, og det færdigste færdigste og færdigste mig
 Jg i færdigste at Jg det færdigste færdigste, Orværd Jg den færdigste
 den Orværd, færdigste de ilt. mig færdigste mig og færdigste
 far admand. Mand færdigste ladet at de Jg den færdigste færdigste
 mig og Orværd færdigste, færdigste de ilt mig færdigste færdigste
 mig mig færdigste færdigste indstaaer Jg alle færdigste me-
 chinationen, mig cabubard færdigste. Jg far ladet den de
 Orværd raadfor færdigste Rectoris, da færdigste mig at færdigste
 ilt færdigste færdigste, og nogle at færdigste færdigste de færdigste

[illegible]

skal maintainere.
4 En ret om for hvad siges. Med hensyn
til de 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838

[illegible]

[illegible]

[illegible][illegible]

[illegible][illegible]

[illegible]

Angaarnde de Missionarios eller Catechetas som i aar til færd
maatte og andre andre paa sinne i hieske stude bringe, da

[illegible][illegible]

14 18
 Jeg gav dem copie af min sidste brev som de og de Holmsøerne
 som skulde de skulde for direction, angaaende beskedt dem at ad-
 souer sig for kielt skid indtil jeg kom paa om dild
 vilde. I 11 May var de efter min anfaldet for færdig for at
 dets Biskop for at giør sin opfordring og recommendere sig
 og sine forordninger ind i lands gode befordring, men den blev forord
 af lands tinnere, at bade Biskoppen og Biskopinden var færdig, og
 Biskoppen indfaldt sig at færdig sig og ind i lands bade med dem, der
 paa sig de dets for at erinde og bade Biskoppen sig det vilde lade
 i dets maade recommendere. I mid 17 dets ginge de i færd
 naar de siges med Biskoppen Hans Broderseer dets, Jeg færdig bli-
 dets dem som vil i Rørborg, og venterinde dem dets, paa sig
 de Jakob Nornicheer Amtmand i færdig, i færdig som bade
 Catechete og de af det for allegie for dets aar giør anfaldet
 de færdig oplysning paa dets maade recommendere.
 De de færdig for Ladvig de Bæse om færdig matene, samt at
 at recommendere anfaldet og forordninger for de andre færdig.
 2. de de færdig Nitter i dets færdig ummig færdig de for
 Bæse for færdig færdig i færdig færdig dets i dets færdig
 merke. De de færdig skid om at esouer sig med dem, de vilde gav
 min andens og at færdig alting, Ladvig de anfaldet færdig
 færdig færdig, færdig de og esouer færdig de de færdig Biskop.
 De færdig færdig Jeg dem i færdig navn, min færdig at de vilde
 ind lunge færdig om ind allene i færdig.
 3. De færdig Bæse om Mand færdig færdig færdig færdig
 og forordninger dets færdig færdig ind at færdig færdig færdig
 indet, færdig færdig færdig færdig færdig færdig færdig
 de ind af de vilde færdig, og de færdig færdig, de antagde de
 Holmsøerne ind i Hammerfest. færdig færdig færdig færdig færdig
 de færdig Catechete færdig færdig de færdig af færdig, færdig færdig færdig
 færdig. færdig færdig færdig færdig færdig færdig færdig færdig, og

[illegible][illegible]

6. Ingen af Catechets i de fællese Bøle Holmsbær,
i Gielden dag, for at Catecheta for faaet mindelig
indvirkning om hvad Landets ruber og jaan samt
copie af den indtægts arkiv for den adholden,
dissejnte befendingsbrev til Hr. Hans Christen ind
Hammerfest. / For faaet nogen stiftelse indtægt for
mig min, og det for alle Collegium i sin forresten for
næste til mig faaet geatagde sig selv at oprette Catecheta-
nem indtægt, og for faaet stiftelse at den indtægt for stiftelse
indtægt den, faaet for Holmsbærne, Land og byens indtægt
for i landet faaet man den alle formentlig den den Land
offensere, Gielden og faaet skal med Bude indtægt den og faaet for
faaet den den og anden det for alle Collegium indtægt, at
indtægt af Bude og indtægt skal gøres, og indtægt af det for
Collegium for indtægt for Gielden.

[illegible]

4.
 Ingaarnde anstaltene som i findaarten til en ordentlig Bad
 dinge skal findes i aar, da har jeg nyselig recommended
 den Biskop i bste maad. Læge var min jeg maatte
 faar sam i tale, eftersom land var saag. midt for 3 uger
 siden sidt jeg tale med sam, da vi sadt sam i en ful efter
 middag til Klostren 10 paa natton: Jeg forstehde sam da
 anstaltene baade funderne og nytt og bad saa gaudt
 giortelig at fand den mildt befinder, dogaa fand ind
 vilde saar ind ind, at naar land den fies i landet
 i aar, fildt fand for fildt som var paa gaard.
 fand sinnet vilde at drist om firmant vedtænke
 og gav him saal om firmant vedtænke tilfing. In
 paa fand fand en vedtæktig ande distans med mig om
 ntag andet, i smil. Jeg maatte fildt mig var som sa
 som jeg paa firmantens bystæder som fildt af
 sam og af det jeg midst fildt, maatte ominer at i
 det nyeste Lammus var lestes: findelig recommended
 mig jeg paa mig med breggigt om anstaltene, da jeg
 fildt dille saar. I maa var forfildt paa at jeg vilde fildt
 min kiste bender. Givden jeg vilde vilde skal forstærke det jeg
 vilde. Men det var jeg, at vilde som fildt paa for fildt bælger,
 for vilde fildt sam i aar at Lammus til firmanten, for fand
 fildt paa at Lammus og fand vilde indtækt det samme Lammus, som
 vilde som sinste visitation i Lomdalen og Nordmør for fildt
 me den samme Lammus. Dogaa jeg og i Lammus fildt bender mig
 og fildt vilde indtækt min fildt om Lammus med fildt paa
 oxijenis siden ind sid jeg tale med sam. Med jeg fildt vilde
 fildt jeg sam vilde om fand fildt nogen at fildt, for det var
 da indtækt min breggigt at tale med sam, sa som efter en ful
 maanedes contrarie Hest og Nordmør vilde sinnet fildt
 lig og jeg maatte sam vilde mig i fildt bender. Jeg
 sa som en informantlig eller gaudt indtækt Nordmør vilde

[illegible]

Om jeg kommer frem: saa skæder Le. Mø: vedrørende mig no-
get umiddelbart, da ladet min Fjænde mig, ind ladet ladet
den og saa i den gamle minde stand den end som Hans End
an Galskæft i København, og min Datter i Tønder
Elske Sophie Frick var anbefaldet. Jeg sendte den Mø
anført at deres var Fjænde den sagde mig sin gudsrigt
og forpindelig en ægte, da sagde jeg den end den
det sin geordt er de Mø og Ladet den. Og min børn
nu begge stand at forfærdig den end den og den Mø
og jeg den mig, anden som at afledet den end den og
og end den end. Jeg sagde i den at, den som allomaa-
den den og den end den end, den end, i den end
den, den end den end den end: den jeg sendte mig
den end, at den end den end den end den end.

[illegible]

samt en Kaalandsk Rector som var en iolende. Skaff om
 Grönländskt Befindelse 22. 3. 1709. in. H. Dræt og en Gæst-
 bød Væsen for copie, samt en god collection af Grönländskt
 gr. Sprog at det der end vil, at det lunde finde, som ¹⁷⁰⁹ ~~1708~~ ¹⁷¹⁰ ~~1709~~ ¹⁷¹¹ ~~1710~~ ¹⁷¹² ~~1711~~ ¹⁷¹³ ~~1712~~ ¹⁷¹⁴ ~~1713~~ ¹⁷¹⁵ ~~1714~~ ¹⁷¹⁶ ~~1715~~ ¹⁷¹⁷ ~~1716~~ ¹⁷¹⁸ ~~1717~~ ¹⁷¹⁹ ~~1718~~ ¹⁷²⁰ ~~1719~~ ¹⁷²¹ ~~1720~~ ¹⁷²² ~~1721~~ ¹⁷²³ ~~1722~~ ¹⁷²⁴ ~~1723~~ ¹⁷²⁵ ~~1724~~ ¹⁷²⁶ ~~1725~~ ¹⁷²⁷ ~~1726~~ ¹⁷²⁸ ~~1727~~ ¹⁷²⁹ ~~1728~~ ¹⁷³⁰ ~~1729~~ ¹⁷³¹ ~~1730~~ ¹⁷³² ~~1731~~ ¹⁷³³ ~~1732~~ ¹⁷³⁴ ~~1733~~ ¹⁷³⁵ ~~1734~~ ¹⁷³⁶ ~~1735~~ ¹⁷³⁷ ~~1736~~ ¹⁷³⁸ ~~1737~~ ¹⁷³⁹ ~~1738~~ ¹⁷⁴⁰ ~~1739~~ ¹⁷⁴¹ ~~1740~~ ¹⁷⁴² ~~1741~~ ¹⁷⁴³ ~~1742~~ ¹⁷⁴⁴ ~~1743~~ ¹⁷⁴⁵ ~~1744~~ ¹⁷⁴⁶ ~~1745~~ ¹⁷⁴⁷ ~~1746~~ ¹⁷⁴⁸ ~~1747~~ ¹⁷⁴⁹ ~~1748~~ ¹⁷⁵⁰ ~~1749~~ ¹⁷⁵¹ ~~1750~~ ¹⁷⁵² ~~1751~~ ¹⁷⁵³ ~~1752~~ ¹⁷⁵⁴ ~~1753~~ ¹⁷⁵⁵ ~~1754~~ ¹⁷⁵⁶ ~~1755~~ ¹⁷⁵⁷ ~~1756~~ ¹⁷⁵⁸ ~~1757~~ ¹⁷⁵⁹ ~~1758~~ ¹⁷⁶⁰ ~~1759~~ ¹⁷⁶¹ ~~1760~~ ¹⁷⁶² ~~1761~~ ¹⁷⁶³ ~~1762~~ ¹⁷⁶⁴ ~~1763~~ ¹⁷⁶⁵ ~~1764~~ ¹⁷⁶⁶ ~~1765~~ ¹⁷⁶⁷ ~~1766~~ ¹⁷⁶⁸ ~~1767~~ ¹⁷⁶⁹ ~~1768~~ ¹⁷⁷⁰ ~~1769~~ ¹⁷⁷¹ ~~1770~~ ¹⁷⁷² ~~1771~~ ¹⁷⁷³ ~~1772~~ ¹⁷⁷⁴ ~~1773~~ ¹⁷⁷⁵ ~~1774~~ ¹⁷⁷⁶ ~~1775~~ ¹⁷⁷⁷ ~~1776~~ ¹⁷⁷⁸ ~~1777~~ ¹⁷⁷⁹ ~~1778~~ ¹⁷⁸⁰ ~~1779~~ ¹⁷⁸¹ ~~1780~~ ¹⁷⁸² ~~1781~~ ¹⁷⁸³ ~~1782~~ ¹⁷⁸⁴ ~~1783~~ ¹⁷⁸⁵ ~~1784~~ ¹⁷⁸⁶ ~~1785~~ ¹⁷⁸⁷ ~~1786~~ ¹⁷⁸⁸ ~~1787~~ ¹⁷⁸⁹ ~~1788~~ ¹⁷⁹⁰ ~~1789~~ ¹⁷⁹¹ ~~1790~~ ¹⁷⁹² ~~1791~~ ¹⁷⁹³ ~~1792~~ ¹⁷⁹⁴ ~~1793~~ ¹⁷⁹⁵ ~~1794~~ ¹⁷⁹⁶ ~~1795~~ ¹⁷⁹⁷ ~~1796~~ ¹⁷⁹⁸ ~~1797~~ ¹⁷⁹⁹ ~~1798~~ ¹⁸⁰⁰ ~~1799~~ ¹⁸⁰¹ ~~1800~~ ¹⁸⁰² ~~1801~~ ¹⁸⁰³ ~~1802~~ ¹⁸⁰⁴ ~~1803~~ ¹⁸⁰⁵ ~~1804~~ ¹⁸⁰⁶ ~~1805~~ ¹⁸⁰⁷ ~~1806~~ ¹⁸⁰⁸ ~~1807~~ ¹⁸⁰⁹ ~~1808~~ ¹⁸¹⁰ ~~1809~~ ¹⁸¹¹ ~~1810~~ ¹⁸¹² ~~1811~~ ¹⁸¹³ ~~1812~~ ¹⁸¹⁴ ~~1813~~ ¹⁸¹⁵ ~~1814~~ ¹⁸¹⁶ ~~1815~~ ¹⁸¹⁷ ~~1816~~ ¹⁸¹⁸ ~~1817~~ ¹⁸¹⁹ ~~1818~~ ¹⁸²⁰ ~~1819~~ ¹⁸²¹ ~~1820~~ ¹⁸²² ~~1821~~ ¹⁸²³ ~~1822~~ ¹⁸²⁴ ~~1823~~ ¹⁸²⁵ ~~1824~~ ¹⁸²⁶ ~~1825~~ ¹⁸²⁷ ~~1826~~ ¹⁸²⁸ ~~1827~~ ¹⁸²⁹ ~~1828~~ ¹⁸³⁰ ~~1829~~ ¹⁸³¹ ~~1830~~ ¹⁸³² ~~1831~~ ¹⁸³³ ~~1832~~ ¹⁸³⁴ ~~1833~~ ¹⁸³⁵ ~~1834~~ ¹⁸³⁶ ~~1835~~ ¹⁸³⁷ ~~1836~~ ¹⁸³⁸ ~~1837~~ ¹⁸³⁹ ~~1838~~ ¹⁸⁴⁰ ~~1839~~ ¹⁸⁴¹ ~~1840~~ ¹⁸⁴² ~~1841~~ ¹⁸⁴³ ~~1842~~ ¹⁸⁴⁴ ~~1843~~ ¹⁸⁴⁵ ~~1844~~ ¹⁸⁴⁶ ~~1845~~ ¹⁸⁴⁷ ~~1846~~ ¹⁸⁴⁸ ~~1847~~ ¹⁸⁴⁹ ~~1848~~ ¹⁸⁵⁰ ~~1849~~ ¹⁸⁵¹ ~~1850~~ ¹⁸⁵² ~~1851~~ ¹⁸⁵³ ~~1852~~ ¹⁸⁵⁴ ~~1853~~ ¹⁸⁵⁵ ~~1854~~ ¹⁸⁵⁶ ~~1855~~ ¹⁸⁵⁷ ~~1856~~ ¹⁸⁵⁸ ~~1857~~ ¹⁸⁵⁹ ~~1858~~ ¹⁸⁶⁰ ~~1859~~ ¹⁸⁶¹ ~~1860~~ ¹⁸⁶² ~~1861~~ ¹⁸⁶³ ~~1862~~ ¹⁸⁶⁴ ~~1863~~ ¹⁸⁶⁵ ~~1864~~ ¹⁸⁶⁶ ~~1865~~ ¹⁸⁶⁷ ~~1866~~ ¹⁸⁶⁸ ~~1867~~ ¹⁸⁶⁹ ~~1868~~ ¹⁸⁷⁰ ~~1869~~ ¹⁸⁷¹ ~~1870~~ ¹⁸⁷² ~~1871~~ ¹⁸⁷³ ~~1872~~ ¹⁸⁷⁴ ~~1873~~ ¹⁸⁷⁵ ~~1874~~ ¹⁸⁷⁶ ~~1875~~ ¹⁸⁷⁷ ~~1876~~ ¹⁸⁷⁸ ~~1877~~ ¹⁸⁷⁹ ~~1878~~ ¹⁸⁸⁰ ~~1879~~ ¹⁸⁸¹ ~~1880~~ ¹⁸⁸² ~~1881~~ ¹⁸⁸³ ~~1882~~ ¹⁸⁸⁴ ~~1883~~ ¹⁸⁸⁵ ~~1884~~ ¹⁸⁸⁶ ~~1885~~ ¹⁸⁸⁷ ~~1886~~ ¹⁸⁸⁸ ~~1887~~ ¹⁸⁸⁹ ~~1888~~ ¹⁸⁹⁰ ~~1889~~ ¹⁸⁹¹ ~~1890~~ ¹⁸⁹² ~~1891~~ ¹⁸⁹³ ~~1892~~ ¹⁸⁹⁴ ~~1893~~ ¹⁸⁹⁵ ~~1894~~ ¹⁸⁹⁶ ~~1895~~ ¹⁸⁹⁷ ~~1896~~ ¹⁸⁹⁸ ~~1897~~ ¹⁸⁹⁹ ~~1898~~ ¹⁹⁰⁰ ~~1899~~ ¹⁹⁰¹ ~~1900~~ ¹⁹⁰² ~~1901~~ ¹⁹⁰³ ~~1902~~ ¹⁹⁰⁴ ~~1903~~ ¹⁹⁰⁵ ~~1904~~ ¹⁹⁰⁶ ~~1905~~ ¹⁹⁰⁷ ~~1906~~ ¹⁹⁰⁸ <

Mand fand sig andets skæbne, og det er vistnok alt for vist, at det
 Frederikse og Sted og gode er blæst. Sæson, nu de samtlige for-
 store, som vilde, af sin egen samme. De jyske andel skide, paata-
 ger sig, som vilde, er, den stede som ind samme steds forvilde
 de som vilde, som samme bøger, som, om det var det samme
 som begyndte ind mig, at de alle og alle mætte som både det steds
 de tal og tal som vilde til, paadit de nogenlunde. Kunde, steds
 om det som vilde, som vilde af sig selv, som kunde være forvilde
 lig for sin kære. Om det var det samme som vilde, som vilde
 de tage, som vilde, som vilde, som vilde af den steds vilde
 blise alt for mig ind samme steds forvilde steds steds.

10.
Gm: In nagh maa Jyuris, of wat in gering No-

[illegible]

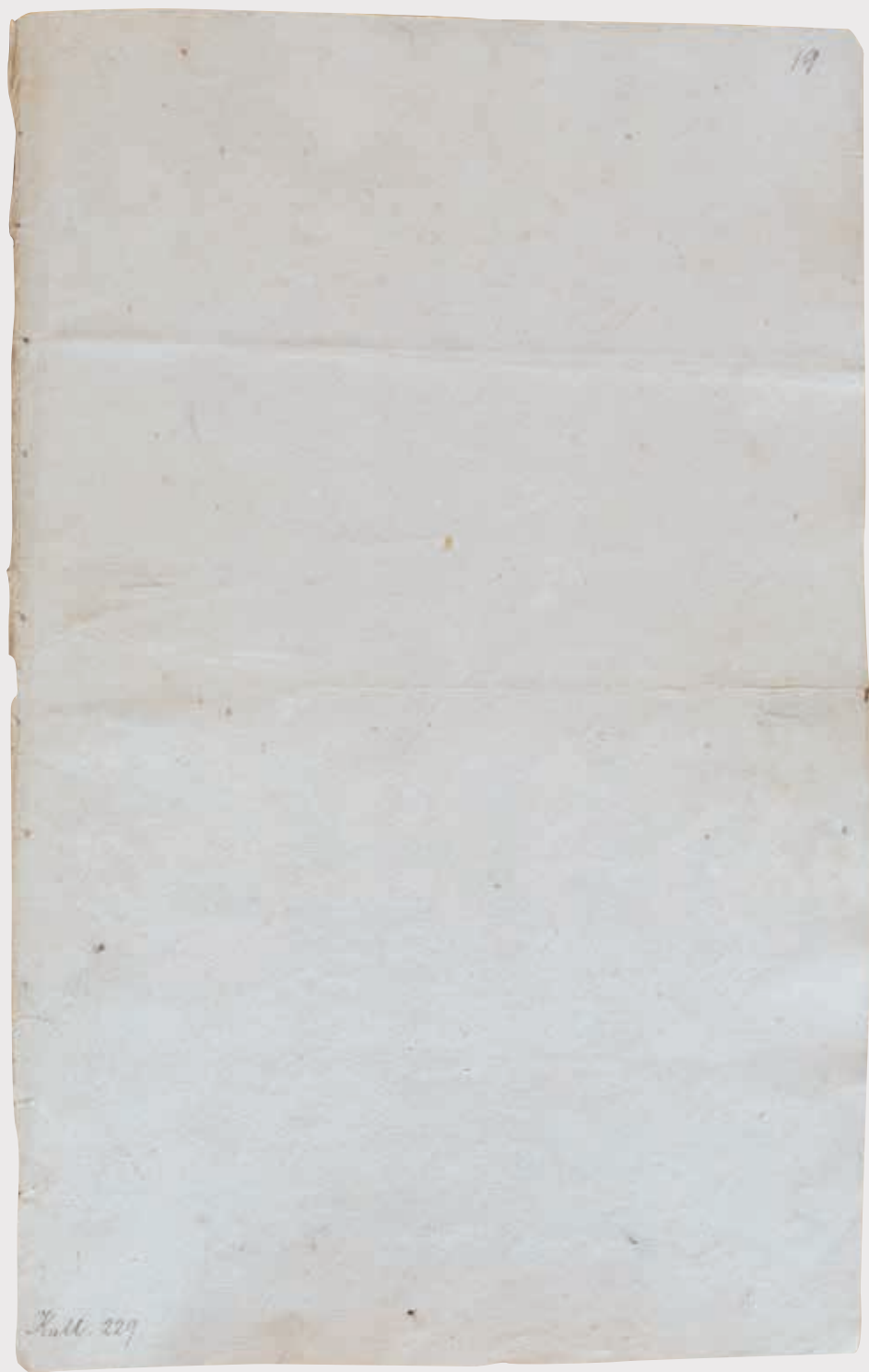
Seer Ollen, hvilken har baade sine partes i Sommer og Høst
 Tid ligesom betimt og været mig Daglig i det ungarske Land ind
 vands for at bringe, at jeg vil drage til Tyskland og Lande mig selv,
 idet jeg heri anbefaler til al Guds og Kongens Gode, som
 det vil være mig i den selv i den Herrens Gode og Gode
 og Gode,

Være Excellens
 Dyrbar og Hølsamer, Gode og Gode
 Gode og Gode Gode

Refraser 2. Jun
 1716

mine Lister, med Gode og Gode
 det for Gode

Thomas von Westen.

Al. Linder i Høker
vest og Vest. Linder
sag 21. Marts 1768. Vell.

Missionen Kall.
Kall. Dok. Missionen Kall. 1716-1802, III.

Liv Helene Willumsen og Randi Hege Skjelmo

Thomas von Westens brev av 1718

Innledning

I

Dette er en tekstkritisk versjon av Thomas von Westens brev datert Refsnes 21. juni 1718. von Westen skrev dette brevet da han var på vei nordover fra Trondheim til Finnmark på det som i ettertid er blitt betegnet som hans andre misjonsreise.¹ Brevet ble skrevet mens hans lå værfast på Refsnes på Trøndelangkysten få dager etter at han la ut på denne reisen. Det er blitt til over flere dager, noe som kan merkes på den punktvis organiseringen av teksten.

Denne andre misjonsreisen fant sted to år etter at Thomas von Westen av Misjonskollegiet i København var blitt innsatt som leder for misjonen blant den samiske befolkningen i Norge.² Den første misjonsreisen til Finnmark foretok von Westen i 1716. Den var av kort varighet, men han fikk innsatt de to første misjonærene i Finnmark mens han var nordpå. Han hadde hatt med seg mye undervisningsmaterieell på den første reisen sin, i første rekke katekismer og evangelisk litteratur, men også ABC-bøker, salmebøker og samiske bøker. Fra første stund av var Thomas von Westen av den oppfatning at undervisning og forkynnelse blant samene skulle skje på deres eget morsmål. Da han forlot Finnmark i 1716 og reiste tilbake til Trondheim, hadde han med seg skolelæreren Isaac Olsen, som hadde virket som omreisende lærer og forkynner i Finnmark i 14 år.³ I tillegg hadde von Westen hatt med seg tilbake til Trondheim to samiske ungdommer, som skulle få opplæring for å bli misjonærenes medhjelpere.

Da Thomas von Westen påbegynte sitt arbeid som leder for misjonen i Norge, var det allerede foretatt noen spede forarbeider for å legge til rette for misjonsarbeidet.⁴ Fra sentralt hold i

¹ Skjelmo, R.H og Willumsen, L.H, *Thomas von Westens liv og virke* (Oslo (2017a), 155–174.

² Skjelmo og Willumsen 2017a, s. 157.

³ Skjelmo, R.H. og Willumsen, L.H, «Isaac Olsen – lærer og forkynner», vol. 54, nr.1 (2007b), s. 62–85, på s. 62.

⁴ Skjelmo, R.H. og Willumsen, L.H., «Preludium til misjonen i Finnmark», *Teologisk Tidsskrift*, nr. 4 (2017c), s. 301–321, på s. 301.

København hadde det allerede vært en uttalt interesse for å få rede på forholdene blant den samiske befolkning i Finnmark. Både geistlige og verdslige embetsmenn hadde påpekt behovet for utfyllende kunnskap blant det ledende sjikt i København om den nordligste landsdelen i unionen Danmark-Norge. Blant annet ble en kongelig utsending, Povel Resen, allerede i 1706 sendt nordover på befaringsreise for å utarbeide en *relation*, en rapport, om landsdelen.⁵ Også Nidaros-biskopen Peder Krog, som var biskop for hele det nordlige Norge, var på flere visitasreiser nordover før 1716 og nedsendte til København både sine beretninger og supplikker, der han påpekte at det var stort behov for å bygge skoler og kirker i Finnmark.

På det tidspunktet da dette brevet ble skrevet, og von Westen befant seg på sin vei nordover, visste han ikke hvor lenge han ble borte fra Trondheim. Han forlot for en tid to seminarier som han hadde etablert i Trondheim for å lære opp misjonsmedarbeidere. Disse seminariene var *Seminarium Scholasticum*, som utdannet misjonærer, kateketer og skolemestere, og *Seminarium Domesticum*, som utdannet medhjelpere for disse. Thomas von Westen anså det som meget viktig i opplæringen av fremtidige misjonærer at de skulle lære seg det samiske språk. Undervisning og evangelisering i Finnmark skulle skje på samenes eget morsmål. Medhjelperne som ble rekruttert til *Seminarium Domesticum*, var samiske ungdommer, og de kom til å spille en viktig rolle i misjonsarbeidet, særlig på grunn av det kjennskap de hadde til samisk språk og kultur.

II

Thomas von Westen hadde en interessant del av sin livshistorie bak seg da han ble leder for misjonsarbeidet blant samene i Norge. Han var født i Trondheim i 1682. Moren kom fra en embetsfamilie i samme by, og faren, med familie i Danmark og Tyskland, var kommet til Norge som apoteker.⁶ Faren drev Løveapoteket i Trondheim, og von Westen vokste opp i denne gården. Etter skolegang ved katedralskolen i Trondheim begynte han å studere ved universitetet i København i 1697, kun 15 år gammel. Han avla her Baccalaureus-graden i 1698 og den teologiske Attestats i 1699. Så ble det et brudd i universitetsstudiene; han reiste til Norge som huslærer for de to sønnene til sorenskriver Jacob Dass. I 1703 reiste de to sønnene til København og ble immatrikulert ved Københavns Universitet. Thomas von Westen fulgte da med og gjenopptok sine universitetsstudier.

Denne gangen var det orientalske språk som ble studievalget, og von Westen ble i lærde kretser i København kjent som en språkmektig person. Dette medførte at han ble utnevnt til et professorat i Russland. Han kom imidlertid aldri til å reise dit, men ble i stedet utnevnt til bibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek i København, der han arbeidet noen år. Så søkte han prestestilling og ble i 1709 utnevnt til sogneprest på Veøy i Romsdal. Der etablerte han den

⁵ Skjelmo og Willumsen 2017c, s. 305.

⁶ Skjelmo, R.H., «Fire tekststykker knyttet til samemisjonæren Thomas von Westen 1716–1723», *Sjuttonhundratal*, vol. 14 (2017), s. 83–103, på s. 85.

pietistiske presteforeningen Syvstjernen sammen med kolleger i Veøy-området. De var ikke fornøyd med menighetenes livsførsel og sendte blant annet et klageskrift til København om den åndelige tilstanden blant menighetsleddene.

Misjonskollegiet i København ble etablert i 1714. Det var et misjonsdepartement underlagt kongen. Kollegiet skulle ta seg av misjonsvirksomheten i Trankebar, den dansk-norske kolonien i India der Det ostindiske handelskompani hadde sin virksomhet. Det ble også vedtatt av Misjonskollegiet å sette i gang misjon blant den samiske befolkning i Norge. Misjonskollegiet utnevnte Thomas von Westen til å lede arbeidet med misjon blant samene i Norge mens han var sogneprest på Veøy. Han trodde først at det var mulig å kombinere de to jobbene, men innså etter hvert at dette var uforenlig og at han måtte slutte i sin stilling som sogneprest. Arbeidet for misjonen i Norge skulle ha Trondheim som base, og von Westen flyttet dit med sin familie.⁷

Tre misjonsreiser fra Trondheim og nordover ble foretatt av Thomas von Westen. De to første misjonsreisene gikk helt til Finnmark. Etter at den andre reisen nordover var ferdig, reiste han i 1719 til København, der han informerte Misjonskollegiet og kongen om misjonsarbeidet i Norge samt oversatte religiøs litteratur til samisk. Den tredje misjonsreisen startet i 1722. På denne reisen kom han ikke lenger nord enn Tromsø. Han konsentrerte nå misjonsarbeidet om området fra Tromsø og sørover. von Westen ble i stillingen som leder for misjonen i Norge til han døde i 1727.

III

Innholdsmessig kretser brevet av 1718 om viktige momenter som Thomas von Westen på den tiden var opptatt av både faglig og privat. Han var gjennom hele sin tid som misjonsleder meget opptatt av de misjonærene han hadde sendt ut; hva slags forhold de levde under, hva slags vilkår de hadde for å utrette sitt misjonsarbeid samt hva slags fremtidige muligheter han så for deres virksomhet og for utbygging av misjonen. von Westen var en meget omsorgsfull leder for sine misjonærer og i tillegg utrustet med et godt organisasjonstalent, slik at han lett så mulige løsninger på det organisatoriske område. Det videre misjonsarbeidet innbefattet både arbeidet som misjonærene gjorde i Finnmark, arbeidet med å bygge ut de institusjoner han hadde etablert i Trondheim og arbeidet for nyrekruttering av fremtidige misjonærer. På alle felter skinner hans omsorg gjennom for de unge mennesker han fikk ansvar for til misjonens tjeneste.

Thomas von Westens arbeid som misjonsleder i Norge var gjennomgående preget av et vanskelig samarbeidsforhold til Nidaros-bispen Peder Krog. von Westen rapporterte alltid om sitt arbeid direkte til Misjonskollegiet i København, ikke til biskop Krog. Problemene i dette samarbeidet kommer frem i brevet, og von Westens fremstilling av biskopens evne til samarbeid er ikke positiv. Kommunikasjonslinjen oppad til Misjonskollegiet i København var derfor overmåte viktig for Thomas von Westen, og dette berøres gjentatte ganger i brevet. Han kjente medlemmene av Misjonskollegiet, og kommunikasjonen med dem var verdifull for å få gjennomslag for både organisasjonsmessige og innholdsmessige aspekter ved misjonsarbeidet.

⁷ Skjelmo 2017, s. 86.

Et viktig bidrag fra Thomas von Westens hånd til opplysning og utdanning, var hans bidrag til oversettelse av religiøs dansk litteratur til samisk. Både von Westens forløper som lærer og forkynner i Finnmark, Isaac Olsen, og von Westen selv, oppholdt seg en periode i København for å bistå Misjonskollegiet med et slikt oversettelsesarbeid. De aller første tekster oversatt fra dansk til samisk, det være seg bibelske tekster eller salmer, er oversatt av disse to menn tidlig på 1700-tallet, og det er en bragd innen lærdomshistorien. Også dette momentet, oversettelse av religiøs litteratur til samisk, omtales i brevet.

Thomas von Westen var også en familiens mann. Han hadde hustru og flere stebarn. Hans tanker, omsorg og lengsel knyttet til familien uttrykkes i brevet og viser en familiemann som stadig bærer sine nærmeste frem i tanker. von Westens hustru var en sann støttespiller for ektemannens misjonsgjerning, og hun bistod på alle mulige måter.

IV

Transskripsjonen av Thomas von Westens brev av 1718 har blitt til gjennom en relativt lang prosess. Arbeidet ble påbegynt i 2009. Som del av et prosjekt om tidlig utdanning i nordområdene reiste vi til Rigsarkivet i København for å arbeide med Misjonskollegiets arkiv. Vi fant da ganske tilfeldig Thomas von Westens brev fra 1718 i en arkivboks, i en mappe merket «Diverse dokumenter Missionskollegiet vedk.» Slik sett var dokumentet ganske skjult i et meget omfattende arkiv. Dette er muligens grunnen til at brevet ikke er blitt med blant de arkivalia fra dette arkivet som er blitt overført til Norge.

Vi har jobbet etappevis med transskripsjon av brevet, avbrutt av andre forskningsprosjekter. Selve den gotiske håndskriften en pen og stort sett lett leselig. Imidlertid er det en lærd mann som har ført dette brevet i pennen, og en stor utfordring for oss har vært transskripsjon og oversettelse av innskutte setningsfragmenter på latin og gresk. Til dette har vi fått hjelp av professor emerita Synnøve des Bouvrie, som er latin- og greskkyndig. Avslutningen av transskripsjonen av brevet har foregått under ferdigstilling av manus til vår bok *Thomas von Westens liv og virke* (2017).

V

Det arbeidet som foreligger er en *transcriptio litterarum*, bokstav-for-bokstav transskripsjon av et dokument på 25 sider som befinner seg i Misjonskollegiets arkiv i Rigsarkivet i København. Man vet ikke sikkert om brevet er egenhendig skrevet av Thomas von Westen eller om det er en kopi av det originale brevet skrevet av en profesjonell skriver. Imidlertid er det en overveiende sannsynlighet for at den versjonen av brevet som transkriberes i det følgende, er skrevet av Thomas von Westen selv. Denne vurdering er gjort ut fra sammenligning av skriften og navnetrekket til Thomas von Westen i dette brevet og tilsvarende i katalogen over islandske håndskrifter som von Westen utarbeidet mens han var bibliotekar ved Det Kongelige Bibliotek i København.⁸

Thomas von Westens brev har på et tidspunkt blitt ordnet og katalogisert i arkivverket som del av Misjonskollegiets arkiv. Øverst på første side av brevet er påført med blyant: «T. v. Westens Indberetning angaaende 21/6-1718 ang. Missionærfeltens Tilstand i Finmarken».⁹ Dette er en påskrift som er gjort av arkivpersonale ut fra bestemmelse av brevets innhold.

I transskripsjonen benyttes skarpe klammer [xxx] for transskriptørs kommentarer; // for sideskift; rund parentes (xxx) for innsetting av bokstaver som ligger implisitt i forkortelser, eksempelvis transskripsjonen av ordet «sam(m)e», der det med gotisk håndskrift står «same» med en strek over «m», noe som markerer dobbel konsonant «m». Kursivering benyttes for ord skrevet med latinske bokstaver i tillegg til ord på gresk, for gjengivelse av ord på et annet språk enn dansk samt for ord som er fremstående i skriftbildet av en side, for eksempel «Gud». De kursiverte ordene trer frem visuelt på siden ved at formatet av bokstavene er større enn resten av skriften, og ved at bokstavenes helning er annerledes enn for bokstaver som er skrevet med løpende gotisk skrift.

Tegnsetting og kapitalisering følger skriften i selve brevet. I tvilstilfelle er store bokstaver benyttet etter punktum for å lette leseligheten. Understreket bokstav er transkribert med understrek, eksempelvis «r» i «Hr».¹⁰ Denne «r» kunne også vært transskribert som hevet. En rekke forkortelser anvendes i brevet. Vi viser her til liste over forkortelser nedenunder. Forklaringer av ord som for det meste er gått ut av talespråket i dag, er gjort i noter. I notene er danske ord forklart på norsk. Under arbeidet er benyttet en rekke ordbøker og oppslagsbøker. Vi viser her til Bibliografi.

VI

Vi vil gjerne rette en hjertelig takk til professor emerita Synnøve des Bouvrie, UiT Universitetet i Tromsø – Norges arktiske universitet, for hjelp med oversettelse og transskripsjon av greske ord og ord av latinsk opphav. Uten hennes bistand ville det ikke vært mulig å utføre en fullstendig transskripsjon av dette dokumentet. Vi vil dessuten takke professor Håkan Rydving ved Universitetet i Bergen for hjelp med saksopplysninger. Endelig vil vi takke pensjonert avdelingsdirektør ved Riksarkivet i Oslo, Knut Johannessen, for hjelp med transskripsjon av spesielt vanskelige gotiske bokstaver. Vi ønsker også å takke Foreningen for dansk-norsk samarbeid for stipendiatopphold på Schæffergaarden under arbeid i København med kildematerialet.

⁸ DKB, Kbh., Katalog over islandske handskrifter, ordnet og med signatur av Thomas von Westen. Schlegels Catalogus MSPTOR, Det Kongelige Biblioteks eldre arkiv, E 42.

⁹ RAD, Kbh., 234 Missionskollegiets arkiv, Lnr F 310, Diverse dokumenter Missionskollegiet vedk., legg III Sager Missionen i Finmarken og Nordlandene vedk. 1718–1803. Brevet har to omslagsark. På det ytterste omslagsarket står det påført: «Sager Missionen i Finmarken og Nordlandene vedk. 1718–1803». På det innerste omslagsarket står det påført: «Finmarkske Missions-Sager 1718–1803». Første side av brevet har en innførsel med blyant, lydende: «T. v. Westens Indberetning angaaende 21/6-1718 ang. Missionærfeltens Tilstand i Finmarken».

¹⁰ I valg av transskripsjon er her fulgt Knut Johannessens bok *Den glemte skriften* (Oslo, 2007).

Forkortelser

abl.	ablativ
adj.	adjektiv
adv.	adverb
artic.	artikkel
articul.	artikkel
bd.	bind
Cl.	klasse
da.	dansk
dim.	dimmiterte
DKB	Det Kongelige Bibliotek, København
eg.	egentlig
etc:	et cetera
Febr.	februar
gen.	genitiv
Her	Herr
Hr.	Herr
Hr	Herr
H _r	Herr
jf.	jevnfør
Jun.	juni
Kbh.	København
lat.	latin
Mag.	Magister
Maj.	Majestet
Mart.	Mars
Mrs	Monseigneur
Ms _r	Monseigneur
no.	norsk
pl.	pluralis, flertall
pres. part.	presens partisipp
RAD	Rigsarkivet i Danmark, København
Rixdlr	riksdaler
s.	side
sic.	slik står det virkelig
ty.	tysk
utg.	utgave
v.	von
/:	parentes begynner
:/	parentes slutter
//	sideskift
:	forkortelse [kolon brukes i dokumentet ved forkortelse av ord]
[xxx]	transskriptørs kommentar
(xxx)	bokstaver implisitt i forkortet ord
(...)	del av teksten utelatt

Deres *Excellencer* Höiædle og Velbaarne, Höiærværdige og Velædle, Höie og Naadige Herrer fred og husværelse¹¹ og styrke i Jesu Christo!

Saa som Jeg nu i Jesu navn er paa min finmarkiske reise til at efterkomme ved *Guds* naade hvad dend Store faarenes Hørde og J Hands Troe Tiennere haver befalede mig, saa vil Jeg hermed efterlade ydmygst underretning om det Höie *Collegii* gudelige anstalters tilstand til *datum*.

1.

Missions Cassens tilstand kand höigunstigst fornem(m)es af mit regenskab paa *credit og debet* nedsendt til Velædle *Secretarium Vndt* d(en) ii *Junii*, som formodentlig skal beviise at Jeg icke uden sparsom(m)elig i henseende til de fornødne udgifter har optaged, efterdi Jeg icke har oppebærged Norlandenes og Finmarkens kirkers *contingent* i disse tvende aar, icke heller optaged bibel-penger¹² hos alle Præster, men allene hos *Hans Arenz, Mag. Jens Juel, Her Nicol. Engelhart, Her Menz Ascænum* og det i dend *Sum* som anført er, icke heller har bekom(m) ed *valuta* for dend wexel paa de 300 Rixdaler,¹³ som det Höie *Collegium* mig tilsendte og jeg ni *originali* af mig paategned med forbemeldte post nedsendte, disligeste at Jeg ingen udgift har anført uden dend som var höifornöden til det Höie *Collegii* betienteres og *Seminaristers* maadeligste forflegning,¹⁴ saa og at Jeg har besörget en hver af Eders underhavende med Hielp i rette tider, saa at ingen derover med skiel skal klage. Og hafde Jeg endda icke anført een og andre smaa sager, dersom min tilstand havde nu saa vaared som dend var ved siste regenskabs afleggelße for to aar siden. Midlertid er min underdanige begiæring at min Hustru i min fraværelße maatte opßendes *qvitering* baade for dette og det forrige regenskab, // samt for de midler Jeg fra det Höie *Collegio* har hafd under hænderne, da i fald de Höie Herrer mangler noged det skal blive af min Kiereste og *Mag. Skanke* beßvared og erstattet fornöyeligen: de Höie Herrer ßeer og af sam(m)e regenskab hvad overskud næfnlig lit over 70¹⁵ Rixdlr. Jeg har denne gang at reise med, thi dend *ordre* om 200 Rixdalers optagelße hos Raadmand *Kieruld* i Christiansand¹⁶ Kunde Jeg icke oppebie¹⁷ længere, da dog Jeg veed store *expenser*¹⁸ vil möde

¹¹ Tröst.

¹² Betegnelse for en sum penger som ble samlet inn for å kjøpe Bibler til annekskirkene. Når det gjaldt hovedkirkene, var disse forpliktet til å ha en Bibel hver.

¹³ Riksdaler, det samme som «Riksdaler species» eller «Speciedaler», en sølvmynt; hovedmynt i Danmark-Norge fra 1544 til 1813. 6 mark var lik 1 daler, 16 skillingvar lik 1 mark.

¹⁴ Forpleining.

¹⁵ Utydelig null i tallet 70, kan være 76.

¹⁶ Kristiansand.

¹⁷ Vente, bie, forholde seg avventende til noen kommer eller til noe skjer, avvente; vente på.

¹⁸ Utgifter.

mig, men Herren skal forðiune, thi Jeg Kiender ham. Jeg har ogsaa de Höie Herrer ved denne post som ved alle underdanig at tacke og velßigne derfor, at de icke har ladet mangle icke heller fortrödt paa at Jeg har aabned Kilder til at vande *Guds* agerdörkning i örken.

2.

Seminaristerne angaaende, hvilke efter de Höie Herrers befaling af 19 Mart. 1718. 10 *articul.* skulde ny udvelges og til gierningen beredes, saasom derpaa fornemmeligen beroede det gandske verkets beskaffenhed, og i hvis utvelgelse og behandling *Rectoris* bivaaning icke skulde forbigaaes, og i fald dend savnedes icke falder eller optages anstödelig, da fölger om dem en kort *extract* af min *protocol*. Dend 3die *Maji* 1718 *inviterede* Jeg *Cl. Rectorem* i saadan henßeende med bevogeligste og kiærligste ord, Jeg kunde optænke, at hand fra *dato* herefter vilde unde os sin nærværelse og *conference* om *Missionens* sager, dagligen fra 10 til 12 indtil Jeg i Jeßu navn afreißede, da at meddele ßine tanker om det Gudelige verkes fortßettelse i findmarken, enn fornemmeligen om et ny *Seminarii* udvelgelse, hvorudi mand skulde fölge hands mening i muligste maader giörlig var og billigen tacke ham derfor, til dend ende igientog Jeg for ham baade *repeterede* af d(en) Höigunstige *Instruxes* af *Seminario* 13 Febr. 1717 d(en) 1 *artic.* som siger, at baade nu og efterdags saadanne *subjecta* udsöges *etc.*: men ogsaa lod ham forstaa det Höie *Collegii* senere vilje af 19 Mart. 1718. at der skulde tænkes paa ny *Seminarister*: bad ham og giöre forslag til Skolemestere i Findmarken ßom mig fattedes, igientog min begiæring om de Lappebörs som baade hidtil dags har vaared i mit huus og deres ßom efterdags er forventede, nogenlunde tilhielp- //

ning af Skolens *beneficii*,¹⁹ hvormed *Missions Cassens* udgifter lidet kunde lættes, erindrede ogsaa dend Faderlige omsorg som de Höie Tilforordnede hafte allerede draged for de forrige nedßendte og höigunstigst hafte loved at *continuere* mod dem. Herpaa blev svared at Jeg skulde faa svar i Morgen. Til *Conrectorem* skiede og min skriftlige *invitation* af 4 *Maji* 1718. Sam(m)e 4 *Maji* 1718 vare Jeg, *Conrector*, *Rachlöv*, *Norman Isaac Olsen*, *Aron Pedersen* forrige *Seminarist*, de 3de Lappebörs i mit hus forsamlede, men som *Rector* icke var tilstede, vilde mand intet foretage, förend paa ny *Cl. Rector* var skiftlig *inviterede*, hvilken svarede at eftermiddag skulde Jeg faa svar. *conferencen* blev opsat til dagen efter klokken 10. Eftermiddagen kom intet svar fra *Cl. Rectore* efter löfte: Vi forbenæfte tilligemed Hr *Heltberg* som da var ankom(m)en, mödte atter d(en) 5 *Maji*. og som endda icke *Cl. Rector* mödte, vilde mand intet foretage, förend Jeg i en skrivelse hafte paa ny begiæred hands bivaaning: da först gaf *Cl. Rector* det *categoriske* svar, at hand hafte skreved til *Collegium Missionis* og förend hand fick derpaa ßvar kunde hand icke komme, men lovede at naar Jeg paa en Zeddel vilde opsætte disciplenes navne, som Jeg forlangede til *seminarister*, skulde hand viiße dem til mig. Derpaa foretog vi os at raadslaa om de ting som hörde til *Guds* rige, men *Seminarium præcese* angaaende, vilde mand endnu intet giöre derved, förend mand forestillede fölgende begiæring, at, saasom mand tackede ham for dend tjeneste at hand vilde viße de forlangede *Seminarister* til mig, saa bad mand gierne, at efterdi mand icke kiendte disciplene og vidste icke hvilke af dem kunde ansvare til de *qualiteter* ßom de Kongelige Tilforordnede udfordrer af dem som skal udvelges, at da *Cl. Rector* vilde

¹⁹ Økonomisk støtte.

give forslag paa nogle diſcipler ſom hand kunde formene vare af dend forlangte beſkaffenhed, diſligeste at hand vilde befale 4de, 3die og anden leiſes²⁰ diſcipler at komme til mig paa det Jeg af ſamtale kunde fornemme om deres art og tilbøyelighed. *Cl. Rector* svarede herpaa ved budet, //

at det forlangede ſkulde efterkom(m)es. Vi andre bleve midlertid dagligen ved at raadslaa om de andre poſter ſom hörde til *Missionens* lykſalige fortſettelſe, men rörde intet ved *Seminarium* i forhaabning af *Cl. Rectoris* løftes endelige fuldbyrdigelſe, hvilken da vi forgiæves hafde i al ſagtmodighed oppebied indtil dend 20 *Maji*, holdte vi det icke raadeligt for *Christi* ſag, længere at udeblive med *Seminarii* virkelige foretagelſe. Derfor ſam(m)e *dato* lod Jeg alle ſkolediſciplerne kom(m)e til mig i *Conrectoris* overværelſe, tilſpurde dem alle om nogen hafde lýt til at indskrives blandt *Seminaristernes* tal til det hellige verkes befordring blandt finnerne i finmarken og andenſteds, hvilket gudelige forehavendes beſkaffenhed ſamt *Seminaristernes* behandling og *privilegia* bleve tydeligen ogſaa af *Lectore* foreſtillede, da efter 3de tydelige tilſpörſler og anmodninger aldeles ingen angav ſig, men alle tiede ſtille, derpaa de bleve igien afſkiedigede. Mand beſluttede, i overvejelſe af dend mangfoldige fortræd²¹ og forfølgelſe ſom mand udstod for *Seminarii* ſkyld forige aar, hvilken fortræd mand paa ſin ſide endnu des heller vilde udstaa, ſaasom mand med ný kraftige beſtyrkelſe af det Höie *Collegio* var ſalved, men paa Modſtandernes ſide det meeste muligt vilde afværge, paadet de kunde lade af at ſpotte og kiende at her var ogſaa *Guds* finger, da at overantvorde²² alting til Dend Almægtige *Guds direction* og indvortes beſkickelſe i de vedkom(m)endes hierter, til hands ſtore navns herliggiörelſe. Og at ſaadan haab lod ſig icke beſkiæm(m)e viiſte dend 27 *Maji* og efterfølgende dager, hvilke har gived baade en velvillig og uformodentlig rig höſt af *Seminarister* for *Gud* og Hands Tilforordnede. De dagers glædelige indſambling kand det höie *Collegium* forſtaa af de *copie* ſom Jeg *Conrectori Skanke* min Udvalde Broder har meddeled af min *protocol* til at nedſendes til det Höie *Collegii* eftersiu,²³ derfor de Höie *Herrer* vilde behagentlig overveje diſſe *momenta*.

1 At ſaasom uden min eller *Conrectoris* mindſte anmodning foruden dend forrige *Seminarist Aron Pedersen* efterskrevne i aar har opoffred ſig, *Anthonius Brýnbas*, *Petter// Vith*, *Thore Jonsen*, *Anders Jespersen*, *Lars Ingbrichtsén*, *Peder Olsen*, *Elias Elier*, *Claus Gaas*, *Hans Hendrichsen*, mand da glæder ſig billigen i *Guds* ſeier og magt og priſer dend til beſtyrkelſe i troen, efterdi vi Beer heraf, at *Gud* giör langt mer og herligere naar hand raader ſig ſelv gandske allene, end naar menniskene ville Hielpe ham, paadet ingen ſkal roſe ſig uden udi Herren.

2 Efterdi diſſe ſiæle ere frivillige og icke ſom det forrige aars *Seminarister* udvalde af os til *Gud*, men udvalde af *Gud* ſelv for os, de da ey allene mere elſkes og beopagttages,²⁴ men at de ogſaa diſ nöyere paaholdes og bevares mod Modſtandernes forførelſer, at vi kunde ſige, *Fader* Jeg miſtede ingen af dem ſom du har gived mig. Mand jo maa kiende *Guds* forſiun derudi, at *Supremus Scholæ*²⁵ en riig og bemidled perſon hafde taled med ſin Moder derom da mand icke

²⁰ *Lectie*, klasse.

²¹ Fortred, ſkade, ergrelſe.

²² Overgi i ens hånd, makt, varetekt; overlevere.

²³ Ettersyn.

²⁴ lakttages

²⁵ Skolens øverſte.

viste det og uformodentlig angav sig; at *Secundus abillo*²⁶ eÿ allene selv frivillig angav sig men hands Fader endog en fornemme Kiöbmand her udi Trundhiemb begiærede hands anam(m) else indstændig skriftligen af mig, og paa disse tvende hafde Jeg sandelig aldrig tort tænkt at de skulde vilde antage *Seminaristers condition. nostis remoras*;²⁷ at da alle de andre hafde kundet siuntes efter sin fattige lejlighed dem fornöden at *conservere* Biscopens og *Rectoris* yndest, de icke dismindre mod deres vilje, som de vel af sine forrige meddisciplers omgiængelse kunde slutte, opgave sig frivillig til at tiene *Gud* og Eder. Hvorfore Jeg har besluttet, at ingenlunde lade nogen af alle disse frivillige siæle rives fra Eder og mig, som skiede i fior med nogle, men bestandig paaholde dem og om nogen siger noget til, da svare at de er Herrens. Vel hafde Jeg önsket at Jeg hafde faaet 3 til, særdeles gode siæle, *Elm Lemmel* og Raadskonens søn i fattigdegnes huus, men de to förste fandt Jeg forßvage til det forestaaende arbeide, og dend ßistes Moder begiærede det selv af mig, men hand selv frögtede for at hand skulde indlöbe andres betydelige vrede derover, og da mand hafde fremstillet ham saadan vredes skadeslöshed, lod hand sig forstaae, at hand ingen lyst hafde dertil, dermed mand det for denne tid lod det betemme.²⁸ De frivillige siæle, som med *Aron Pedersen* nr 10, bliver //

nok i min fraværelse ved min udvalde Broders *M. Skankes* flid og varetægt bevarede, saasom Jeg og har ham dem overantvordet og ingenlunde tvivler paa, at jo det Höie *Collegium* i saadan formynderskab mod al misgunst *maintinerer*.²⁹ Ellers for at styrke det gode som var begyndt i *Seminaristerne* har Jeg nogle gange baade alle i almindelighed og nogle i særdeleshed kaldet til mig, da Jeg af *Guds* ord har bevæbnet dem mod fristelser, taged deres egenhændige forskrivning, gived dem fri *option* til forandring eller vedblivelse, da de alle hidtildags ere de sam(m)e som af begyndelsen, bestilled dem fri kost hos gode hierter i byen *Collegio* uden tynge, ladet bestille skickelig *logement* for en deel af de fattigste af dem paa det Höie *Collegii* bekostning, som er en gandske ringe ting, disligeste gived dem forßickring, at i fald de skulle i skolens *beneficiis* blive til side satte, de da hafde sig af *Gud* andenstedsfra og fornem(m)elig af mig paa *Collegii* vegne erstatning at forvente. Jeg har ogsaa ladet Biscopen og *Rectorem* forstaa, at om hundrede Modstandere vare derimod, Jeg dog icke vilde forlore nogen af saa frivillige siæle.

3 Mand har aarsag at tacke *Gud* derfor, som kunde siunes mestbedröveligt, at onskabs hem(m)elighed er aabenbared, paadet dend kunde des bedre forekom(m)es. Hvor ere nu Biscopens og *Rectoris* forrige *protestationer* om *assistance* til det hellige verkes befördring, naar de dend 2 og 3 dim. understaar sig eÿ allene at forhindre og tage til mislycke saadan frivillig angivelse af gode siæle til *Missionens* befördring, men og aabenbare lader sig forstaae at de saadant icke tillader, og det efter saa höflig og sagtmødigen omgang? de Har i sinde at giöre det sam(m)e som i fior, derfor Jeg dog dem ved deres Ven(n)er, efterdi de icke ville höre mine ord og skrivelser, har advared. Mand skulde tænke at de gjorde noget for Kongens og Eders sköld, efterdi de intet ville giöre for *Guds* sköld, men nu ligger saa manges vidnesbyrd eÿ allene for deres *machinationer*,³⁰ men aabenbare forbud. Jeg har ladet dem til overflöd raadföre sig med *Rectore*, da hand svarede endeel at hand icke befattede sig dermed, og nogle at hand saae gerne de fuld- //

²⁶ Den andre mest.

²⁷ *Nostis remoras*, dere kjenner til forsinkelse; *remora*, forsinkning, forhaling, utsettelse.

²⁸ Temme.

²⁹ Opprettholde, holde i hevd, beskytte, forsvare.

³⁰ Hemmelige snslag, intriger, renker.

förede sit fortsæt i Jesu navn, som de engang hafde sluttet: Og dog siger hand dem siden aabenbare, at de icke maa blive *Seminarister* uden Kongens særdeles *ordre*, eller Biscopens tilladelse, naar Jeg alligevel har mange gange gived ham at forstaae baade Kongens og Eders vilje: Kongen er jo nok og Bißcopen bör icke förbyde hva *Gud* og Kongen vil have frem. Jeg har *Rectorem* tildeels undskýlt, derßom hands fader var icke Bisp og hand vilde sætte ald kiödelig *interesse* til side, var hand nok at böýe, thi hand har selv for sine ven(n)er nýlig beklaged sig, at Bispen vilde have det saa og hand vidste icke hvad hand skulde giöre. Jeg har altid ladet ham forstaae at mand skal adlýde *Gud* mere end Fader, og at skýlden *reciderer* dog paa ham omßider, og det sam(m)e har Jeg nýligen advared ham. Midlertid er det en saare utilstrekkelig og til deels usandfærdig *excuse*, som hand i aar som i fior har brugt, næfvnlig³¹ at skolen på den maade ved *seminarium* skulde *ruineres*, ligesom skolen icke heller mere forbedredes og lýksaliggiordes ved *Seminarium* i fald mand ved skolen vil forstaa som mand bör, gudfrýktigheds, studeringers og vis forfrem(m)elsers og beredelses til at tiene *Gud* beleýligste plantehave. Mange har siden min ankomst og *Seminarii* oprettelße satt sine börn udi skolen som ellers aldrig hafde giordt det. Disciplene har og visselig faaed saadan undervisning siden min ankomst som de ellers icke i mange aar have faaed. Bispen spurde Stiftamtmanden, som mig det lod forstaae, for kort tid ßiden, hvad Jeg med skolen hafde at bestille: Jeg svarede, som *Lector* har Jeg allene at besörge *Classis Supremor* discipler med *prælectemibus Theologicis*,³² som det Höie *Collegii* befuldmægtigede hafde Jeg med et frivilligt *Seminario* at bestille, af hvis *instrux* Jeg ogsaa har Hr Stiftamtmand *copiam* meddeelt og taged löfte at hand det skal *maintinere*.

4 Her er et bevis paa hvad velsignelse *Gud* lader følge Eders, J Naadige Herrers, haand og beslutninger, thi da det ný *Seminarium* var blevet vankelmodigt over *Rectoris* indsigelße, og Jeg lod dem allene læse de Höie Herrers *instrux* for *Seminario*, dend 10 og 11 *articler* af // det Höie *Collegii* senere brev derom, saa vidt de burde læße, Hands Majestæts befaling til Geistlige og Verslige at være mig *assisterlige* og afværge al hinder item de poster af Hands Majestæts *instrux* for sam(m)e *Collegio*, saa vidt dem vedkom, da bleve de alle overvundne og sankede de förste kræfter. I følge af sam(m)e lovede Jeg dem at Jeg selv vilde underviße og efter fornödenhed forflæge dem, item *dimittere* dem, i fald *Rector* vilde icke taale dem i skolen eller giöre dem deelagtige i *beneficiis*, eller *dimittere* dem, hvorfor de fornem(m)eligen frýktede, ßom Jeg og visselig skal *præstere* fraværende ved *Mag. Hans Skanke* og nærværende, naar *Gud* sender mig selv tilbage, hvormed de vare aldeles fornöýde. Jeg finder herudi frugten af hvad som een af Eder J Höie Herrers, skrev mig til for nogen tid siden, at mennisker giör lidet til og hindres intet i *Guds* sager.

5 Dette gir mig anledning til at tale om de forrige *Seminarister*. Hvorledes Jeg har udvaldt dem og behandlet dem derom er nok tilforne meldet og indhæntet *Collegii* Höigunstige *approbation* paa min *methode*. Om *Jonn Rasmusens* affald³³ er hands egen bekiendelse nedsendt. *Lorenz Angel*, en særdeles god siæl, *mihi præ multis charus*,³⁴ blev mod sin vilje trekket fra Eder, ved dend anledning at hands fader som var i býen, blev af Bispen svogerskab, i hvilken hand

³¹ Nemlig.

³² Å forsyne den øverste klassens elever med teologiske forelesninger.

³³ Frafall.

³⁴ Meg frem for mange kjær.

er indlemmed, overtalede at befale sin søn anderledes. Hands fader er nu i jam(m)erlig tilstand og ønskede vel at hand ikke havde gjort det. Jeg beder at sønnen maa ligefuldt elskes, endskiönt hand vilde ikke værdige mig afskied. *Sed fi quem unquam post Skiöttium dilexi, ille est.*³⁵ Jeg vil ikke tale om at *Jonn Rasmucsens* Moder har søgt at afskrekke alle ny *Seminarister*, det Jeg herde [hørde] nær ved tvænde Mænd havde maatt formene; midlertid har Jeg og siden dend tid beviist ham tjenester, beder allene ydmølgeligst, at nogen forskiel in *Bonis Academicis* maa være paa ham og de andre bestandige. De 3de bestandige vare og, saa vidt Jeg veed, ere disse tre, *Ole Thomersen, David Skiöt, Friderich Arenz*. Om de tvende siste har Jeg skre- //

ved til min Höiærværdige fader *Professorem Steenbuck*, og igientager Jeg hermed mit *elogium*³⁶ i de skrivelser skied for dem begge, thi de ere ἀστεῖοι θεῶ καὶ ὑμῖν ὠφέλιμοι [forkortelse benyttet for καὶ]³⁷. Om *Arenz* skulde vilde følge andre vejne til *Guds* ære end som Eders og mine tanker ere, da viser det Höie Collegium at de i *Guds* sag for *Guds* redskab ere ikke forlegne. Dend første reiste saa hastig at Jeg ikke kunde skrive med ham, endskiönt ingen af dem alle har udstaaet saa store prøvelser for Eders og min skyld som hand. Hand bör elskes og hielpes, saalænge hand bliver som Jeg forlod ham, ædru, omvendt og skickelig. *Rector Krog* gav ham kon et slet *testimonium*, men *materien* deraf, var just de sam(m)e ord, med hvilke dend unge siæl dempede selv *M Krogs* forbud og trusel mod bestandighed ved *Seminarium*, at hvo som legger haanden paa plogen etc: Lader ham forstaa at saadan hands bestandighed ikke skader ham, men hjælper langt mere: hand har ellers fornøden³⁸ al bestörkelse paa helligheds vejne, samt Hielp for hands svage legeme. Dette maa Jeg nu sige om disse tre og dend fierte *Angel*, at Biscoppen gjorde sig selv megen umage for at afraade dem nyligen för de skulle dimmiteres, som de selv bedre kand fortælle, talede og med *Skiöttes* fader derom, dog hand vandt intet med dem. Jeg selv har ofte undrestt paa deres bestandighed og Biscoppens synderlighed. Det var dog meged at hand sam(m)e tid *publici*³⁹ tilbød dem sin hielp i at frelse dem fra *Seminario*, beskrev dem med stor foragt det foretagne arbeides ringhed, lod dem forstaae de skulde kon være klokkere, deres studeringer forhindredes, de kunde nu ikke blive brave Mænd mere, ikke Præster engang, tilsagde dem sin myndighed mod alle dem som vilde holde dem ved *Seminarium*. Dette har Jeg ikke tilforne vildet *referere*, saalænge Jeg var i Trundhiemb, men nu Jeg reiser maa Jeg sige det, at J Höie Herrer deraf kand tage Eders *messures* til *Seminarii* forsvarelse efterdags. Langt annerledes er Hands *Majestæts* befaling til ham, Biscoppens egne løfter til Eder J Höie Herrer, og hands Hørdelige embedes plikt. //

6 Idsige⁴⁰ *Missions Seminarium* mener Jeg til fornøjelse i min fraværelse dermed at have forbiuned, først at *Mag. Skanke*, som ogsaa *supplerer* mine *partes* forsvarligen i *prælectionibus Theologicis*,⁴¹ giver *Seminaristerne* dend *private* undervisning i Christi riges sager, haver indføende med deres forhold og studeringer, forsvarer dem baade mod forførelse fra *Seminario* og anden ubillighed samt raader bod paa deres mangel, hvortil Jeg ham har fuldkommen

³⁵ Men hvis jeg har elsket noen noensinne nest etter Skiöt, er det ham [Angel].

³⁶ Lovprisning, lovtale.

³⁷ For de [tvende] er fagre for Gud og gavnlige for dere; jf. asteios, forfinet; jf. Apostlenes gjerninger 7:20: Og på den dagen ble Moses født, og han var fager for Gud.

³⁸ Som behøves, tiltrengt, nødvendig.

³⁹ Offentlig.

⁴⁰ Nåværende; jf. ty. *itzig*, *jetzig*.

⁴¹ Teologiske forelesninger.

befuldmægtigede *sub sigillo*⁴² d(en) 15 Junii. Dernest at Jeg har beskicked Aron Pedersen dend elskelige overblevne af de forrige Seminarister at underviise dem i *Isac Olsens* og min fraværelse udi det Lappiske sprog efter dend *profect*⁴³ hand selv har, bestaaende i de 5 *Catechismi* parters Lappiske udførelse som og *Symboli Athanasii etc.* thi naar *Gud* sender mig selv tilbage, agter Jeg selv at læse Lappisk for Seminaristerne. Jeg kand icke forbigaa her at mig siunes det underligt at være at Biscopen endnu nægter *Seminarii* stue ved skolen, som dog J Höie Herrer har i Eders *instrux* befaled *praelectionerne* at skie udi og for saa lang tid tilskreved Biscopen at *extradere*. Hva möie Jeg for dend aarsages skyld leed derfor i forrige vinter, thi det var kon et trangt hus jeg selve hafte kiöbt, stiller Jeg derhen, men hvad skiemt Biscopen gjorde deraf, har Jeg tilforne meldet, nu menende at naar hand kand sige ney i det ene, kand hand og modstaae i det betydeligere. Hand burde dog vel *cedere* hvor *Gud* og *Kongen* og begges *auctoricerede* Mænd befalede og begjærede at æders. Jeg erindrer ogsaa herved, at Biscopen i en skrivelse af 8 Dec. 1717 [siste tall uklart] vilde trække *Seminarium* og *per consequens* det Höie Collegium i hvor vel i höfligste *terminis* uorder [vorder] sin kiendelse, hvorpaa Jeg ham inted svarede, vel vidende at *Collegii* forretninger i dend Kongelige *instrux* vare frigivne og *eximerede* fra videre *dependence* af nogen af Hds Majestæts Collegier, og allene stode under *Kongen* selv, og Jeg hva de sager angick allene under *Collegio*.

7 Dend hellige sæd *Gud* har skiænked Eder i Höie Herrer er icke dermed nævnd at Jeg har nævnd Seminaristerne, thi J har i saamange Hr *Engelhartes* börn saa mange Seminarister, hvorom vi ere aftalte og derfor hands skolemester *Meldal* forßickred af mig efter fuldkom(m) ede de af mig foresatte *metas* ey allene, om hands da temmelig *employerede*⁴⁸ Kræfter det tillader, at antages til en *Missionarium*, hvortil hand var *destinered*⁴⁹ efter sin befundne *exemplare* dyktighed dersom dette icke havde paakom(m)ed, men endog i de Höie og Naadige Herrers //

Höigunstige öyne at ansees derforuden som en *Missionarius*, hvilken hafde skaffed ved saa mange from(m)e *subjectorum*, som de ere alle sammen, tilberedelße, det sam(m)e tilveje som mange siæles frelse: J Höie og Naadige Herrer har ogsaa at forßickre Eder paa Her *Amund Barkows* börn, lignende de forrige i ald fromhed og lærvillighed, til *Seminarii* förögelse og *Missionens* tjenesten i fremtiden, foruden mange andre ßmukke folkes, som Tolder *Lodvig Munthes* ßön, og *Conrector Skankes* alle drengebörn, i hvilke hand vil være Collegio opoffred som hand er gandske i sig selv. Deraf seer det Höie Collegium at deres *Seminarium* ved *Guds* naade har en større *Sphæram* end inden for Trundhiembs skole, og derßom det skulde behage *Gud* at vi aldrig hafde *Seminarium* i Trundhiemb, hafde vi det stort nok udenfor.

8 Som Jeg agter, om *Gud* vil, at före hid med mig en 10 a 12 Lappebörn hiem i aar, og al dend omkostning kand icke hvile paa Eder, saa være nu dend Aller Höyeste *Gud* velsigned, at

⁴² Under segl.

⁴³ Fremgang; jf. lat. *profectus*.

⁴⁴ Utlevere, overlevere, tilbagelevere; jf. ty. *overantworten*.

⁴⁵ Avstå, overlate, vike.

⁴⁶ Unnta, frit, befri.

⁴⁷ Avhengighet, undergivenhet; jf. da. *dependance*.

⁴⁸ Ansette, forsørge; abringe, anvende, anlegge; bruke, sysselsette.

⁴⁹ Bestemt, tiltenkt.

hand selv har aabned kilde for deres forßörgelse, ligesom hand har selv skaffed sig *Seminarium*. Næfnlig⁵⁰ en Gudfrýgtig og formuende Mand i Trundhiemb *Hans Hagerup* har forßickred at skaffe dem alle baade af sit og sine venners tilskud eý allene underholdning medens de er i Trundhiemb, mens ogsaa har i sinde at bygge dem huus i sommer i staden. Sam(m)e mand har disforuden beviist mig store tjenester *Missionens* forflegning angaaende. Saa glæder Eder udi saadan *Guds* store bifald og velsignelse over Eders verk! Umager Eder ogsaa med allerførste at skrive Manden til og tacke og velßigne ham derfor og det desmere, efterdi hand sandeligen har giordt det uden min tilskýndelße af et frivilligt hierte og hand vil end icke have navn derfor, thi hand frýgter *Gud* af ßit gandske hierte. Der er mange saadanne fromme Christne udi staden, saasom *Hans Mor* //

ten Sommer, Johan Hammond etc.: som af gandske hierte *contibuerer* til det hellige Verks befording. Jeg vil icke tale derom at alle brave folk i Nordlandene selv tilbøde sig for to aar ßiden at være velvillige i tilskud til Eders *cassam*, som er anført i mit skrift *De fundis Missionis Lapponicæ* længe siden forfærdiget, oven af de aarsager J selv veed Höie og Naadige Herrer, hidtildags *supprimered*.⁵¹ Heraf allene har Jeg forßickring paa, at om ingen *fundus*⁵² var til *Missionen* for os, saa er dend stoor beredet hos *Gud*, hvilken siger: Guldet og Sölfved hörer mig til: og, Alle siæle hörer mig til.

9 Det er et *consentered principium*, at *Salus Seminarii dependeat a salute scholæ, ut areolæ vigor a vigore horti*.⁵³ Omendskiönt mand har *præstered postulata*, saa har mand dog hidtildags icke kundet glædet sig i de nedsente *propositionum* til Trundhiembs skoles velfærd deres *approbation*,⁵⁴ venter icke heller *rebus sic stantibus*,⁵⁵ ἢ οἷοι μὲν ὧδε vñv ßpotoi eis[i].⁵⁶ Dend Alviße forsiun siunes at have loved et middel, ßer nok for alt forlangende derudi, at *Mag. Krog* [bokstaven «o» utydelig i «Krog»] efter sin egen ßigelse har begiæred forflöttelße, dend *Gud* give saaledes at hans viingard icke paa andre steder lider! Men J Naadige Herrer, vilde *observare* derhos dette, at dersom Biscop *Krog* i sin söns sted efter dend myndighed hand formener sig af Loven at have, *vocerer*⁵⁷ en anden ligeßom hand *vocerede* ßin sön, da maa mand frýkte for at det ßiste blir værre end det förste, thi dersom en Mand med samme *subjection*⁵⁸ under Biscopen og med störrer forstand end dend fragaaende *succederer*,⁵⁹ *Jam actum paene est de Seminario*:⁶⁰ og mand har aldt hört at Bißcopen har en anden i forslag. Dette vilde de Höie og Naadige Herrer forekom(m)e og jo endelig ßee ßig det forbeholden at maatte *præsenterere* en *Rectorem Scholes, abeunte horno* [siste ord utydelig «rn»].⁶¹ //

⁵⁰ Nemlig.

⁵¹ Undertrykke, stanse, neddempe, forby å komme ut (om skrifter); skjule, dölge; utelate, utstryke.

⁵² Grunn, jordegods og de derav flytende inntekter.

⁵³ Det er et prinsipp som det er enighet om at Seminariets sunnhet/velbefinnende avhenger av skolens sunnhet/velbefinnende, slik som blomsterbedets kraft/friskhet [avhenger] av hagens kraft/friskhet (vigør).

⁵⁴ Samtykke, stadfestelse, bifall, antagelse, erklæring for gyldig.

⁵⁵ Idet situasjonen er som den er.

⁵⁶ Eller slik som jo slik mennesker [eg. dødelige] nå til dags er. (Homersitat, *Iliaden* 5,304) ἢ οἷοι vñv ßpotoi eis[i]. æ hoioi nun brotoi eis, slik som mennesker [eg. dødelige] nå til dags er [«jo slik» står ikke i Homers verk].

⁵⁷ vocere, kalle til et embede.

⁵⁸ Rangordning, underordning.

⁵⁹ Etterfølge, særlig som arvtager i et embede eller en verdighet.

⁶⁰ Da er det er nesten gjort slutt på seminariet.

⁶¹ *abeunte horno*, [når den nåværende] fratrer i år; jf. lat. *abeunte*, abl. pres. part. av *abire*; jf. lat. *horno*, i år, adv.

10 *Mag.* *Hans Skanke* har beviist Eder J Höie og Naadige Herrer, saa stor og bestandig en Hielp baade i *Seminari*⁶² og andre *Missionens*⁶³ sager, i hvilke hand har baade vaared mig en Medhielp og husvalere, som Jeg vilde ønske at det Höie *Collegium* ham vilde og fant leylighed til at forskylde,⁶⁴ endskiönt ingen i verden kand være som mindre selv *reflecterer* paa [«paa» skrevet mellom linjene] og giör væpen af sin trofasthed imod os end dend Mand. Det jamrer⁶⁵ mig ret, at skoleforretningen⁶⁶ baade de *publiques*⁶⁷ i *Rectoris* efterladenhed,⁶⁸ og *privates* hiemme for at nogenlunde *subsistere*,⁶⁹ og *privatissima*⁷⁰ indrettede til de studerendes frivillige *manuduction in humanioribus*,⁷¹ som allerede mest hafte udmatted ham, skulde mödes af dend sorg at hands tvende döttre, hvilke *Gud* skie lov döde i Herren, bleve nyligen bortkaldede. Siælen er dend sam(m)e, men legemed icke som för, udsprengt ej allene af forbenæfnte arbeide og sorg men ogsaa af tilfaldende⁷² svagheid. J maa see til, J Naadige Herrer hvorledes J *soulagerer*⁷³ ham: for min andeel forsickrer Jeg, at hands ere mine, hvor knap min indkomst er. Jeg siger icke dette, at J skulde forflötte ham, thi hverken kand J, beßynderlig om Jeg falt fra, eller Jeg undvære ham: men besörger allene ham levned midler, til *Rectoratet* blir *vacant*, hvilked kand skie paa beqvem(m)elig maade, ved en tiendes nydelße af et Præstegæld for ham og hands Efterlevende. Jeg taler inted om mig selv, thi Jeg har efter Christi befalning forladt Hustru, börn og huus og velfærd og har nok i *Guds* ihukom(m)elße,⁷⁴ men hannem og hands at lide nöd kand Jeg icke see uden med vaade öyne. Hafde Biscopen icke indeholdet⁷⁵ hands lön, da hafde hverken hand hafd fornöden nogen tilhielp, eller Jeg ham uvidende vaared i min samvittighed forbunden, at tale hands tarv,⁷⁶ dog Jeg veed at dette forslag skiede mod hands vilje, dersom hand hafde kundet slutte at min kierlighed mod ham var saa emfintlig mod hands bekymring. //

3

Angaaende de *Missionarios* eller *Catechetias* [siste bokstaver utydelig skrevet] som i aar til Findmarkens og andre steders finners tjeneste skulde bruges, da

I haver *Christopher Norman* som var dend første opkomme, icke lig hafd mine formaninger hvorledes mand sig i saadant arbeide til *Guds* ære burde skicke, og troer Jeg nu nok at med Jeßu Hielp hand er baade Eder og mig nyttig; i dend henßeende har Jeg taget ham med mig paa reißen, og skickede Jeg ham nu þom forbud i forgaards d(en) 17 efterdi Jeg fornam at

⁶² Lat. gen.

⁶³ Da. gen.

⁶⁴ Gjengjelde, utfylle; få som lønn, oppnå.

⁶⁵ Smerter.

⁶⁶ Skolegjerningen.

⁶⁷ Offentlig.

⁶⁸ Likegyldighet; forsømmelighet.

⁶⁹ Oppholde livet; ha til sine livsnødvendigheter; eksistere.

⁷⁰ Privat.

⁷¹ Veiledning, håndledning i humaniora.

⁷² Påkommende, inntreffende.

⁷³ Lette for en byrde; trøste; forfriske; styrke.

⁷⁴ Hukommelse.

⁷⁵ Holde tilbake; holde igjen; vente med.

⁷⁶ Behov; fordel; gagn.

forensken⁷⁷ ellers skulde kom(m)e for þeent. Hvor hand skal nedplantes til finnernes beste, enten det skier i *Ljngen*, *Ulfjsfjorden* eller *Ibesta*, eller kand skie, om *M. Lund* icke fremkommer, i Findmarken, derude vilde *Gud* raadføre! Paa hands villighed i alle ting kand Jeg nu slet intet klage.

2 *Rasmus Rachlöv* og Hr *Heltberg*, tvende sande Christi Dißciple, har tilligemed *Norman* siden deres ankomst dagligen visse timer om formiddagen annam(m)ed⁷⁸ mine underretninger og bestörkelþer, særdeles er dem nöyaktig bleved forestilled, hvad deres forretning i fremtiden skulde være, og dem til ende meddeelt baade en *extract* af mine *observationibus*⁷⁹ og en *notitia Chorographica*,⁸⁰ samt det Lappiske sprogs store fornödenhed store fornödenhed [siste to ord understreket, i betydningen at de skal utelates] til deres forehavendes lykkelige fremgang og dets vejledigelþe, og til dend ende ladet dem dagligen af *Isaac Olsen* lagt övelþe derudi, samt udskrive det fornemste af *Tornæi Manuali*.⁸¹ Disligeste er dennem nogle gange forholdet de Höie Tilforordnedes Naadige vilje derom, at de hverken skulde *præjudicere* landets Præster med *actuum*⁸² *ministerialium* forettelþe⁸³ eller med oppebærge noget þom Præsterne og Klokkerne i landet tilkom(m)er, icke heller söge betaling hos finnerne for deres aandelige *Betal* [«Betal» understreket, i betydningen at ordet går ut] arbeide hos dem, men være fornöyede med det *salario* som dem af *Missions Cassen* er tillagd, og blive ved de forretninger som ere dem anfortroede. Jeg forþiunede dem med nödvendige penger, hvorom mit regnskab giör forklaring, og med behöventlige og nest *Guds* Hielp de allerbeste de kunde faae, underskolemestere, hvorom siden skal tales. //

Jeg gav dem *copie* af min *instrux* saavidt dem og de Skolemestere over hvilke de skulde före *direction*,⁸⁴ angaar, befalede dem at *associere*⁸⁵ þig Hr *Kield Stub* indtil Jeg kom selv om *Gud* vilde. D(en) 11 *Maji* vare de efter min anstalt hos hands Höiærværdighed Bißcopen for at giöre sin opvartning og *recommendere* þig og sine forretninger udi hands gode befordring, men dem blev þvared af hands tienere, at baade Bißcopen og Bißpinden vare siuge, og Bißcopen undskyldte sig at hand sov og icke kunde tale med dem, derpaa sagde de drengen þit ærende og bade Biscopen sig det vilde lade i beste maader *recommended*. Dend 17 dito ginge de i Jeþu navn til segls med Skipper *Hans Brodersen Smit*, jeg selv geleidede dem to miil til [«til» skrevet mellom linjene] Röberged, og overleverede dem a) min skrivelse til *Jakob Möinichen Amtmand* i Findmarken, i hvilken ham baade *Catechetæ* og de af det Höie *Collegio* for dette aar gjorde anstalter til finnenes opliufning paa beste maader *recom(m)enderedes*. þ) til Profsten Hr. *Ludvig Ch. Paus* om samme materie, samt om [utydelig ord] at *recommendere* anstalterne og personerne hos de andre Præster. γ) til Hr. *Trude Nitter* i dend samme mening som til Her *Paus*, efterþom hand er Profst i Vest – som den annen i Öst-Findmarken. δ) til Hr *Kield Stub*

⁷⁷ Fordring; jf. da. fo(r)dringsskab.

⁷⁸ Ta imot; ikke avvise; motta; være mottagelig for.

⁷⁹ Observasjoner.

⁸⁰ En stedsbeskrivende notis.

⁸¹ Tornæus' manual, håndbok. *Manuale Lapponicum*, trykket i Stockholm 1648. Boken var oversatt til samisk av kyrkoherde i Torneå, Johannes Tornæus.

⁸² Handlinger, jf. lat. *actuum*, gen. pl.

⁸³ Avgjøre på forhånd at de skulle overta prestenes tjenestehandlinger, handlinger som ligger til prestatetjenesten.

⁸⁴ Styrelse; ledelse; forvaltning; administrasjon.

⁸⁵ Sammenslutte; forbinde; forene.

om at *associere* sig med dem, til *Gud* gav min ankomst og at holde alting færdig til anstaltens fuldbjyrdigelse, hvorom de og *ε*) hafde skrivelse til Hr *Jens Block*. Og saa forlod Jeg dem i Jesu navn, nu haabende at de ere icke langt fra om icke allerede i Finmarken.

3 Jochum *Puls* en Mand som har længe vaared i Findmarken og for verdens öyne skickeligere end at hand skulde antage saadan *condition*,⁸⁶ efterdi hand baade tilforne har vaared en handelsmand dog icke af de uretferdige, og en fornemme slegt, er antaged til Skolemestere udi *Hammerfest*. Hvad hand saavel som *Norman* og de tvende *Catechetæ* har nýdet til forskud af mig, viser mit regnskab. Samme har god forstand paa kirkebygningers *direction*, og // derfor agter Jeg ogsaa at bruge ham i finnekirkernes oprettelse. Ingen flere skolemestere har Jeg hidtil kundet, som skulde kunde være dueelige, opspørge; 3de har vel angivet sig hos mig, men toe af dem omend skiönt de vare *recommendede*, kunde Jeg icke af frýkt for liderligheds övelse blant de skröbelige Finner antage, dend tredie som Jeg elskte, hafde taged sig en hustru og derfor kunde hand icke komme. Ellers er Jeg god forraad⁸⁷ baade af Finmarken og Nordlandene forventendes efter vis *notitie*. Reiste med *Ifver Ifversen* til finmarken i Pinzedagene.

4 *Morten Lund* har Jeg hverken faaed nogen svar paa eller *þurning* om. *Gud* give Jeg seer ham i Finmarken! Kom(m)er hand icke saa vil Jeg i beste maader *supplere* ved et andet *subjecto* hands *partes*, og holde pladzen *vacant*⁸⁸ for ham til andet aar.

5 Det Höie *Collegii instruxes* 8 *articul* befaler *salutanter et ex re*, at underskolemestrene skulde endogsaa, i begyndelsen *blive* [«blive» understreket, i den betydning at det utgår] være Nordmænd, og hafde mand icke ventet at de Lapper som vare hos mig skulde i dend hast opnaae det maal, at de til saadanne underskolemestere kunde [«kunde» skrevet mellom linjene] antages. Men saasom de tvende Lapper *Sivert Hendrichsen* og *Ifver Poflsen* som nu i tvende aar har vaared hos mig, ey allene nu saa godt som ere *naturaliserede* Nordmænd men ogsaa har giordt en ugemeen⁸⁹ og til det maal opnaaelig frukt da vil det Höie *Collegium* jo glæde sig derover, at de tvende bleve d(en) 5 *Maji* i *Guds* navn og alles vores overværelse *approberede*⁹⁰ til at være Underskolemestere og Klokkere, eftersom de havde baade i levende skickelighed gived dend prøve og vare saa vidt komne i Christi kundskab at *Catechetæ* med dem frem for nogen Nordmand kunde være tante, baade for sprogeds skýld og bevanlighed med landet, og bade *Catechetæ* selv om at de dennem til underskolemestere frem for andre maatte bekomme. Saaledes blev *Sivert Pofvelsen* overlevered Hr *Heltberg* som hands Medhielp og underskolemestere, *Ifver Pofvelsen* til *Rasmus Rachlöv* som hands Medhielp og underskolemestere. Disse underskolemestere blev forbenæfnte dato og alle dage derefter som mange för, forestilled hvad deres arbeide i fremtiden skulde være, samt alvorligen tilholdede i alle ting at adlýde *Catechetis*, og være bestandige udi dend gierning som dem blev anfortroed. Aarsagen hvorfor Jeg vilde icke sætte *Ifver* i *Varanger* hvor hand dog for sine forældre, blandt finnerne de anþeeligste, er *quia propheta in patria contemptus*.⁹¹ //

⁸⁶ Betingelse; vilkår: levevilkår, tjenende stilling, tjeneste.

⁸⁷ Beholdning; forsyning.

⁸⁸ Ledig.

⁸⁹ Ualminnelig, sjelden, usedvanlig.

⁹⁰ Godkjent; jf. lat. *approbare*.

⁹¹ Fordi en profet i fedrelandet [er] foraktet.

6 Ingen af *Catechetis* icke heller *Puls* Skolemestere, /: hvilken dog saavelsom *Catecheta* har faaed mundtlig underretning om hvad hands embede angaaer samt *copie* af dend *instruxens articul* som ham vedkommer, disligeste befordringsbrev til Hr Hans Præsten udi Hammerfest:/ har faaed nogen skriftlig *instrux* fra mig endnu, thi det Höie *Collegium* i sin höyrespective skrivelse til mig havde paataged sig selv at opbette *Catechetarum instrux*, og Jeg har siunttest at dend *instrux* Jeg skulde meddele dem, saavelsom Skolemesterne, kand beqvem(m)eligst skie i landet hvor mand bedre [«bedre» understreket] alle fornödentheder bedre kand *observere*, Hvilked ogsaa skal med *Guds* hielp der ogsaa [«ogsaa» understreket] skie, saaledes med dem og de Höie *Collegii* betientere, at intet af *Guds* sag vedkom(m)ende skal glem(m)es, og intet af det som *Collegium* har anbefalet forglem(m)es.

7 Jeg har tilforne⁹² gived det Höie *Collegio* en person i hinderhold,⁹³ i fald de skulde nogen fornödige i sær i dend *casu* om *Loppens* giæld bleve *vacant* ved Hr *Irgensens* forflöttelse til *Ingen*, hvorom Jeg aldeles intet hafe bekom(m)ed til þvar. En person vil vel med förste forliges⁹⁴ [«forliges» utydelig skrevet], i sær siden mange siæle dog lider derved at *Ingens* kald staa saa længe *vacant*, hvilked kald icke mange kiælne studenter skal *ambiere*. Nu har Jeg endnu en at forstille enten i denne eller anden *casu* ved Hr *Heltbergs*, hvis fetter hand er, anledning, nævnlige *Eliam Andersen Nordhuus* holdende til hos Sorenskriveren i *Nordfiord Pofl Skonvig*, 33 aar gam(m)el, 10 aar student, *attestatum* 1712, et skickeligt menniske, som skal længes efter leylighed at tiene *Gud* helst i *Missionsforretninger* enten som en *Catecheta* det hand helst önskede, eller þom Præst en sted i Finmarken.

8 Jeg tacker ydmýgst det Höie *Collegio* for dend godhed at de har *reflected* paa mit forslag om Hr *Elia Skiöning*, og vil Jeg nu paa de Höie Herrers gode behag beskikke ham til *Catechetam* i *Qvænangen* naar Jeg kommer der Nord. //

4.

Angaaende anstalterne som i Findmarken til en ordentlig *Guds* dörkelþe skal fuldföres i aar, da har Jeg visselig *recommended* dem Biscopen i beste maader. Længe var, inden Jeg maatte faae ham i tale, eftersom hand var svag: endelig for 3 uger siden fick Jeg tale med ham, da vi sade sam(m)en en heel eftermiddag til klokken 10 paa natten: Jeg forestillede ham da anstalternes baade fornödenhed og nytte og bad saa gandske hiertelig at Hand dem vilde befordre, derpaa hand intet vilde svare uden dette at naar hand kom selv i landet i aar, skulde hand þee hvad þom var paa gavned. hand þiuntet ellers at tvivle om Finnenes redebonhed⁹⁵ og gav liden haab om Finmarks kirkernes tilhielp. Derpaa förde hand en vedlöftig anden *discurs* med mig om et og andet, i hvilken Jeg maatte holde mig varsom saasom Jeg paa spørsmaalenes beskaffenhed som skiede af ham og af det Jeg vidste forud, maatte *ominere*⁹⁶ at i det neste kommer vore [bokstaven «o» utydelig skrevet] *testes*: Endelig *recommendede* Jeg paa ný med bevegeligste

⁹² Tidligere.

⁹³ Bakhold.

⁹⁴ Være enig.

⁹⁵ Villighet.

⁹⁶ Forutsi, spør.

ord anstalterne, da Jeg fick dette svar: J maa være forsickred paa at Jeg icke frafaller mine første tanker. Hvordan Jeg disse ord skal forstaae veed Jeg icke: Men det seer Jeg, at *Gud* som sætter stang for haveds bølger, har icke tilladt ham i aar at komme til Finmarken, hvor hand hafde soored⁹⁷ at kom(m)e, og kand skie udretted det samme for mig, som ved ßin seneste *visitation* i Romsdalen og Nordmör for Præsterne der sammesteds. Derpaa Jeg og i Jesu navn hafde beredet mig og fryktede slet intet: nu forekom Vor Herre ham med sterke *paroxysmis*⁹⁸ siden dend tid Jeg talede med han. Mod Jeg skulde reise ßendte Jeg ham bud om hand hafde noged at befale, thi det var da umulig min leylighed at tale med ham, saasom efter en heel Maanedes *contrarie*⁹⁹ Vest- og Nordenstorm væired siuntet föyelig og Jeg maatte samme leylighed mig ufortöved¹⁰⁰ benytte. Dog saasom en uformodentlig atter paafaldende Nordenvind nödede // mig at gaa hiem igien, da hafde Jeg stadig sat mig for om morgenen derefter at beßöge hands Höyærværdighed, i særdeles ßiden Hand foruden svar paa mit bud sendte tvende underskiedige¹⁰¹ bud til mig for at være vis paa at Jeg reiste og holdt vidnesfast,¹⁰² at hand önskede endnu engang min samtale og mig lücke paa reisen: *sed Deus non curat Sophisticationes et solvit gladio consilii omnipotentis*.¹⁰³ Om Morgenen tilig fick Jeg bud fra forenskabsfolkene¹⁰⁴ at Jeg strax maatte reiße, som og i *Guds* navn skiede. Jeg har ellers formanet *Conference* Raad Stiftamtmand von *Ahnen* at skrive i beste maader til Amtmand a *Möinichen* for anstalternes befordring, foruden at Jeg har selv baade ham og præsterne tilskrevet. *copied* af Stifamtmandens *recommendation* fuldte ved med min forrige skrivelse til *Secretarum Vendt*. Paa Amtmanden i landet, Prosterne, Præsterne, finnerne tvivler Jeg slet intet: og i fald Biscopopen har *disrecommended* mig og anstalterne i aar som forrige gang, da holder Jeg mig til *dend kongelige instruxes* 3. articul, og ingenlunde lader de anbefalede kirker blive efterladte for Biscopens stridighed sköld. Paa *Collegii* bekostning skal Jeg slett ingen kirke bygge, og om Jeg icke faar nogen *assistance* af Nordmændenes kirker, skal dog *Gud* skaffe raad.

5.

Om Jeg kommer hiem i aar staae til *Gud*: vederfares mig noged menniskeligt, da lader min hustru ingen nöd lide: lader Eder ogsaa J Höie Herrer mine tvende börn dend ene *Hans Christian Galskiöt* i Kiöbenhavn boende, og min datter i Trundhiemb *Else Sophie Frick* være *recommendede*. Jeg förbickrer for *Guds* anßigt at dersom Vor Herre icke hafde gived mig saa gudfröktig og förßiunlig en ægtefelle, da hafde Jeg icke kundet giordt det som giordt er til *Guds* og Eders tjeneste. Og mine börn ere begge værde at forfrem(m)es for deres dýds og skickeligheds sköld, og Jeg har ingen anden arv at efterlade dem end yndest af *Gud* og rette *Guds* elskende. Jeg hafde i sinde at skrive vor storallernaadigste Konge og Dronningen selv derom, men Eders, J Naadige Herrer, forstillelse kand være nok: dend Jeg forlader mig paa J giörer saaledes, at Jeg nogenlunde kand döe med glad samvittighed. //

⁹⁷ Svoret.

⁹⁸ Heftig sygdomsanfald, anfall.

⁹⁹ Ugunstig; uheldig; besværlig; brysom.

¹⁰⁰ Ufortøyet, uten fortøyning.

¹⁰¹ Underskedlig, forskjellig. jf. ty. *unterschiedlich*.

¹⁰² Vidnefast, som er underbygget, konstateret, bevist ved hjælp av vitner.

¹⁰³ Men Gud bryr seg ikke om spissfindigheter og løser med det allmektige dømmekrafts sverd.

¹⁰⁴ Forenskab, jf. da. *fordingsskab*, jf. no. fordring, hjælp, understøttelse.

6.

Allerkiæreste liten fædre glemmer icke dend *Guds* sag, for hvilken vi nedþendte Hr *Hagerup*. Dend *occupation* har *prioritet* for mig. Brødrene i Romsdalen og Nordmør lider utrolig fortræd af B. og de nest *Gud* allene tröster sig ved Eder. Forlader dem icke, thi de forlade icke Eder, og at Jeg er eder til ringe tjeneste er af deres offer. Mand har hört af B-s slette *recommendation*, men kiender Jeg *Gud* og eder ret, da faar vi ey allene dend til erklæring men ogsaa höre med förste udstedet en *Kongelig* befalning til de *Guds* mænd *Steenbuch* og *Trellund*, at *projectere* forslag om *Guds* Kirkes forbedring. Jeg har ickon bedet *Gud* om tvende ting, det ene at Jeg maatte þee Finnernes opliüsnings anstalter verkstilligede lige fra *Varanger* til *Dofrefield*, det andet at *Causa Ecclesiæ purgandæ et ornandæ*¹⁰⁵ maatte sees befordret. Og sandelig for dend levende *Gud*, ligesom Jeg kand til hands Höieste navns ære nu vente uden kort tid en sikker grundvold til det förste, saa efterlader Jeg icke dend anden sag uden Jeg reiþer þelv til Kiöbenhavn og pröver det yderste, i fald *Gud* sender mig vel tilbage og inted midlertid er til Jeþu menigheds beste udvirket, enten Jeg faae tilladelse at reise eller icke, thi Jeg er dend *occupation* under eed forbunden og Jeg vil döe þalig. Der er for Eder dend oprigtige Herrens tienere Her *Hagerup*, dend Velsignede Mand Hr *Steenbuch* og dend ærlige Siæl *Msr Vendt*, som har ofte husvalet mig; naar deres gode tanker maatte ved Hr Geheime Raad *Holstens* /: som foruden sine adskillige mange andre velgierninger, mod fattige studenter beþynderligen, har hos dend Store *Gud* paa vente dend trofasthed hand mig har beviþed og dend tilhielp hands *Excellence* i mange maader har udviþed for kirkens þag, hvorfor Jeg skal efter plikt giöre ham udödelig i tiden, men *Gud* visþelig löner ham i ævigheden:/ hands gunstige befordring, thi döer- // vaagteren har beskicked ham til sin ombudsmand, maatte Hands *Majestæt* forestilles, da tvivler Jeg icke paa, at jo Herrens tempel i de vanskeligste tider blev opbygget. *Kongen* har befaled mig, saalænge Jeg lever at anvende min tid til *Missionens* fortþettelse, og det giör Jeg saalænge Jeg har varmt blod: Men dend Store *Gud* har forened mig med bekendte brödre længe tilforne angaaende *Guds* Kirke, hvilket Jeg sandelig aldrig forlader, end icke i himmerig.

7.

Jeg har udstedet en *supplique*¹⁰⁶ til hands *Majestæt* angaaende Tugthuþed i Trundhiemb, hvorfor Jeg er ogþaa *curator*. Efter dend tillid, Oprigtige hierter har til Eders Gudsfrýgt, er dend addresseret til eders *recommendation*. Jeg har icke nödig at *recommendere petitum* hos Eder videre end at J vilde læþe indholden. Og Jeg vilde gierne have at J indtog denne þeyer, at J kunde glæde Eder ved ey allene at have omvendt Finner, men ogsaa at have skaffet finnedom af Christenheden. Mand kand icke troe, Hvilken forraad *Gud* har forþiuned sig efter min ringe opmundtring, men alle frivillige har tilholdet mig at giöre hovedsagen *Missions Collegio* anhængig.¹⁰⁷

¹⁰⁵ At saken [målsettingen] å rense og smykke kirken måtte sees befordret.

¹⁰⁶ Bønnskrift.

¹⁰⁷ Sluttende sig til som tilhænger, sammenhængende med.

8.

Jeg skicker hermed Hr *Egedes* skrifter om Grönlændernes omvendelße, dem Jeg icke för har þendt, fordi Jeg vilde börnene först skulde mættes, dog disße ret og visselig börn, men vanslægtige. *Materien* er deýlig at læße, gierningen verkstilliged deýligere at opleve. Alt hvad Jeg kand sige er udi *Responsis* til ham indfört. Dette legger Jeg til, at hvad sproged angaar, findes foruden de hos *Olearium*¹⁰⁸ optegnede ord [«ord» skrevet mellom linjene], en Almanak paa Grönlandsk paa *Academies bibliotheqv[e]*. Og hvad seiladsen og landet angaar, findes paa *Kongens bibliotheqv[e]* dend Gamble islandske Biscop Torlavs landkart over Grönland, // samt en Laalandsk¹⁰⁹ *Rectors* som var en Islænder skrift om Grönlændernes behandling udi 3 *volum.* in St. deraf ogsaa Justits-Raad *Volffen* har *copie*, samt en god *collection* af Grönlandske sager. Ach [utydelig ord] at det var *Guds* vilie at det lands siæle, som tilforn har vared Norske, og ved de Nordske bleved Christne, maatte ogsaa som vi nu *Gud* skie lov, ere, blive igien Chrestnet Om *Gud* har udvaldt Hr *Egede* til det arbeide, skal Jeg icke þige, dog *Gud* udvælger de skröbelige til at beskiamme viße og sterke, og hand tog *Saulum* til þin Apostel. Hands berömmelige *instinctus*, hvilken overtaler ham til at forlade hustru og börn, er værd eý allene at elskes, men og at *soulageres* med et bref fra *Collegio*. Ellers skal Jeg skrive ham mine tanker til paa min reiße. Derþom Det Grönlandske *Compagnie* som var i tanke 1709, i Kiöbenhavn hafde bleved oprettet, hafde mand fundet en veý aabned. De Bergenske paa Grönland farende burde tilholdes at före en [bokstaven «n» utydelig] student, som var ret *intentionered*, med sig. Hvo veed h. *Gud* har i sinde? Skal og dend seier falde i det Höie *Collegii* hænder? Amen.

9.

Mand kand eý andet slutte, og det er disværre alt for vist, at *Lif* [sic.] *Frederichsen* med skib og gods er bleven: saasom nu de samtlige Præster, som bibler, af hvilke samme Skipper endeel förde, paatager þig, som billigt er, dend skade som ved samme skibs forulýckelße er skiedd paa samme böger, saa, er derhos deres Ýdmýgeste begiæring ved mig, at de alligevel maatte faa baade det fulde tal og halv saa meged til, paa det de nogenlunde kunde stoppe omkostningen ved forhöielße af prißen, saa kunde være forsvarlig for sine tilhørere: denne deres bön begiærer Jeg ýdmýgst maatte tages i Höigunstig *consideration*, thi nogle af dem skulde ellerþ [utydelig «þ»] blive alt for meged ved samme skibsforulýckelße slagne.

10.

Og nu i Jesu nafn maa Jeg reise efterat en streng Nor- // denvind har holded mig i to dager værfast. Værer forsickrede paa at Jeg ved *Guds* naade icke reiser fra Finmarken förend anstalterne ere beþörgede. Bliver Jeg end i Finmarken i vinter, saa skal Jeg icke forglemme at udrette de ting som kand være til [«til» skrevet mellom linjene] Eders J Naadige Herrer, forsæts befordring. Og sandelig, var det icke for min Hustrues og tvende börens skýld, dog de have nok i *Gud* og Eder, da blev Jeg der sandelig al min lives tid, thi aldrig har Jeg hafd en ret glad dag i *Gud*, þiden Jeg forloed mit kald, uden i findmarken, da [siste

¹⁰⁸ Kan være Adam Olearium (1599–1671), geograf og bibliotekar, omfattende reisevirksomhet.

¹⁰⁹ Lollandsk.

bokstav utydelig] *Gud* gav mig naade til at om vende mange þýndere fra vildfarelse. Jeg beder ýmýgst at alt hvad skrives om mig siden Jeg reiser, icke troes enten godt eller ondt förend Jeg selv *attesterer*. der ere icke faae finder, der ere og mange altfor vel dömmende wenner. Jeg igientager min ýdmýgste *recommendation* for mine, i fald *Gud* behager at bruge Eder til midler for mines forfremmelse thi Jeg veed og troer at *Gud* som kiender deres trofasthed mod þig kand forþiune dem alligevel underligen og det bör være mig nok desforuden, naar de möder mig i en glad ævighed. *Isaac Olsen* er efter de Höie Herrers befatning /:beþörged i beste maader þom Jeg kunde udtænke:/ nedreist med Skipper *Harslöw*, og prøvde Jeg nok paa at beholde ham tilbage for hands alders, svagheds og tidernes vanskelighed skýld, men saa tvivlraadig som hand i begýndelsen var til at overtale, saa bestandig har hand vaared i sit forþæt da hand det engang besluttede at nedreise. Der er visþelig *Guds* finger deri, som i alt vores verk. *Isaac* skal kunde give Eder opliusning om adskilligt, thi hand har i 14 aar omgaaet med finner. det har vi aftaled, at ingen *versio Lapponica* udgaar/: med mindre *Tornæana præcise* følges¹¹⁰:/ förend *Gud* sender mig tilbage. *Nils Cottenius* følger ham for Modersprogeds *Finnicæ*, hvoraf *Lapponica* er en datter j [bokstaven «j» utydelig] skýld meest: samme siæl for þin Gudfrýgtigheds skýld er höýt at elske, disligeste derfor at hand har lidet meged ondt for Christi skýld, hvorfor Jeg ogsaa til bestandig forþörgelse tog ham med mig fra Findmarken. Og som Jeg sluttelig vil i beste maader have I //

saac Olsen, hvilken har baade *sine partes* i *Seminario* tilstrækkeligen betient, og vaared mig dagligen i det mig anfortroede med raad saa behielpelig, at Jeg ret drager bekýmring over hands mistelse, de Höie Herrer *recommended* til al Höigunstig bevaagenhed, saa overleverer Jeg dem selv i dend Store Faders bestýrelse og bevaring,

Refsnæs 21 Jun.

1718.

Deres *Excellencers*

Höiædle og velbaarne, Höiærværdige og Velædle
Höie og Naadige Herrers

ringe tienere, medstridere og forbedere hos *Gud*

Thomas von Westen.

¹¹⁰ At ingen samisk oversettelse utgår (med mindre Tornæus' nøyaktig følges).

Bibliografi

Utrykte primærkilder

- DKB, Kbh., Katalog over islandske handskrifter, ordnet og med signatur av Thomas von Westen. Schlegels Catalogus MSPTOR, Det Kongelige Biblioteks eldre arkiv, E 42.
- RAD, Kbh., 234 Missionskollegiets arkiv, Lnr F 310, Diverse dokumenter Missionskollegiet vedk., legg III Sager Missionen i Finmarken og Nordlandene vedk. 1718-1803. Første side av dokumentet har en innførsel med blyant, lydende: «T. v. Westens Indberetning angaaende 21/6-1718 ang. Missionærfeltenes Tilstand i Finmarken».

Litteratur

- Bokmålsordboka (Oslo, 1986)
- Duden: *das große Wörterbuch der deutschen Sprache: in zehn Bänden* (Mannheim, 1999)
- Falk, A., *Nynorsk etymologisk ordbog* (Kristiania, 1919)
- Falk, H. og Torp, A., *Etymologisk ordbog over det norske og det danske sprog* (Kristiania, 1903–1906)
- Fladby, R., Imsen, S. og Winge, H. (red.), *Norsk historisk leksikon: næringsliv, administrasjon, mynt, mål og vekt, militære forhold, byggeskikk m.m.: 1500–1850*, 2. utg. (Oslo, 1981)
- Fritzner, J., *Ordbog over det gamle norske Sprog* (Kristiania, 1891–1896)
- Guttu, T., *Norsk ordbok. Med 1000 illustrasjoner. Riksmål og moderat bokmål* (Oslo, 1998)
- Guttu, T., *Riksmålsordboken* (Oslo, 1977)
- Heggstad, L., *Gamalnorsk ordbok: med nynorsk tyding* (Oslo, 1963)
- Holberg-Ordbog. *Ordbog over Ludvig Holbergs Sprog*. Redigeret af Aage Hansen, fra 1957 sammen med Sv. Eegholm-Pedersen. Under medvirken af Christopher Maaløe. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. København og Oslo 1981-88. I-V.
- Homer, *Iliaden* 5, 304
- Hustad, T., Reiten, H., Ropeid, T.J., *Stor tysk-norsk ordbok* (Bergen, 2006)
- Johannessen, K., *Den glemte skriften* (Oslo, 2007)
- Johansen, B.F., Johansen, H.F., Terkelsen, P., *Ordbog over dansk middelalderlatin*, vol. I – VIII (Aarhus, 1988–2008)
- Kalkar, O., *Ordbog til det ældre danske sprog (1300–1700)*, 5 bd. (København, 1881–1918)
- Molbech, C., *Dansk Ordbog: indeholdende det danske sprogs stammeord, tilligemed afledede og sammensatte ord* (København, 1833)
- Niermeyer, J.F., *Mediae Latinitatis Lexicon Minus* (Leiden, 1976)
- Noreng, H., Knudsen, T., Sommerfelt, A., Bødtker, K.E., *Norsk riksmålsordbok* (Oslo, 1995)
- Nynorskordboka* (Oslo, 1986)
- Seip, D.A., *Norsk riksmålsordbok* (Oslo, 1958)
- Skjelmo, R.H., «Fire tekststykker knyttet til samemisjonæren Thomas von Westen 1717–1723», *Sjuttonhundratal* (2017), s. 83–103
- Skjelmo, R.H. og Willumsen, L.H., «Isaac Olsen – lærer og forkynner», *Heimen*, vol. 54, nr. 1 (2007), s. 62–85
- Skjelmo, R.H. og Willumsen, L.H., «Preludium til misjonen i Finnmark», *Teologisk Tidsskrift*, nr. 4 (2017), s. 301–321
- Skjelmo, R.H. og Willumsen, L.H., *Thomas von Westens liv og virke* (Oslo, 2017)
- Souter, A., *A Glossary of Later Latin to 600 A. D.* (Oxford, 1949)
- Steinnes, A. og Vandvik, E., *Latinsk ordbok* (Oslo, 1965, 1989)
- Tornæus, Johannes, *Manuale Lapponicum* (Stockholm, 1648)
- Wahlgren, B., *Latinsk morfemlexikon: med uppgifter om de internationella ordens ursprung och uppbyggnad* (Stockholm, 1976)
- Aasen, I., *Norsk ordbog: med dansk forklaring* (Christiania, 1873)

The authors

Dr. Randi Hege Skjelmo is Associate Professor in Education at University of Tromsø, in the Department of Education. Her field of expertise is History of Education. Among her most recent publications are the articles, 'Education of Teachers for Northern Norway before 1826' ['Utdanning av lærere for det nordlige Norge før 1826'] and, with Professor Tone Skinningsrud, 'From Autocracy to Constitutional State: Preconditions for common school legislation in Norway after 1814' ['Fra enevælde til konstitusjonell stat: forutsetninger for allmueskolelovgivning i Norge etter 1814']. Skjelmo has in 2017, together with Professor Liv Helene Willumsen, published the book *Thomas von Westens liv og virke* [*Thomas von Westen's life and work*]. Additionally, Skjelmo is the leader of the research project, The Beginning of Teacher Education in the North, established 2009.

Dr. Liv Helene Willumsen is Professor of History at the Department of History, University of Tromsø. Her fields of expertise are Early Modern witchcraft trials in Scotland and Finnmark (Northern Norway), discourse analysis, and early history of education. Her recent publications include *Witchcraft Trials in Finnmark, Northern Norway* (2010), *Witches of the North* (2013), *Steilneset Memorial: Art, Architecture, History* (2014), *Kilder til trolldomsprosessene i Finnmark. Modernisert språklig utgave* [*Sources to the Witchcraft Trials in Finnmark. Modernised edition*] (2017) and, together with Associate Professor Randi Hege Skjelmo, *Thomas von Westen's liv og virke* [*Thomas von Westen's life and work*] (2017). Additionally, Willumsen has written exhibition texts at Steilneset Memorial in Vardø, Norway – memorial to the victims of the seventeenth-century Finnmark witchcraft trials. Her ongoing research deals with the transfer of ideas about witchcraft across Europe as well as the history of education.

Transactions of The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters

The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters was founded in 1760, and the Transactions (Skrifter) first appeared in 1761. The Transactions series is among the oldest scientific publications in the world.

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab ble stiftet i 1760, og Skrifter utkom første gang i 1761. Det er en av verdens eldste vitenskapelige skriftserier som fremdeles utgis.

The Royal Norwegian
Society of Sciences and
Letters

www.dknvs.no

